

Η ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ*

κριτική θεώρηση από Χριστιανική άποψη

ΥΠΟ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΕΥΓ. ΜΠΙΤΣΑΚΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΠΡΟΥΠΑΡΞΗ, ΠΤΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΑ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ.

1. Ἡ προϋπαρξη καὶ ἡ πτώση τῶν ψυχῶν.

α) Στὸ «ΦΑΙΔΡΟ» (246a-248b).

Τόσο ἡ προϋπαρξη, ὅσο καὶ ἡ μετενσάρκωση ἢ ἡ γενικότερη πορεία τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον, φανερώνουν τὴν ἀθανασία τῆς. Στὸ πλατωνικὸ ἔργο παρουσιάζονται μέσα ἀπὸ μύθους. Οἱ μύθοι αὐτοὶ δὲν εἶναι προϊόντα τῆς νεανικῆς φαντασιοσκοπίας τοῦ φιλοσόφου, ἀλλὰ παράγωγα δαιμόνιας σύλληψης καὶ ἐπιμελημένης φροντίδας¹.

Ὁ μύθος, ὅπως εἶναι γνωστὸ, γενικὰ ὑφαίνει μία πραγματικότητα καὶ μέσα σ' αὐτὴ εἰσάγει σὰν νῆμα τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Προϋποθέτει (βιωματικὰ καὶ ὄχι μὲ κάποια ἔρευνα) πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει σὲ μία περιοχὴ τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ προσεγγίσει γνωσιολογικὰ μὲ τὸ λόγο. Τόσο οἱ συγκεκριμένοι μὲ τὸ θέμα μας μύθοι, ὅσο καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἔχουν ἐρμηνευτικὸ καὶ συμβολικὸ χαρακτῆρα. Ποτὲ δὲν ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρία, ἀλλὰ ἐκεῖ καταφεύγει ὁ φιλόσοφος στὴν πορεία τοῦ ἔργου του γιὰ νὰ «μπολιάσει τὸ λόγο στὴν ἐρμηνευτικὴ καὶ συμβολικὴ δομὴ τοῦ μύθου»². Ὁ μύθος δὲν εἶναι κυριολεκτικὰ ἀληθινός, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὸ μέσο γιὰ νὰ παρουσιαστεῖ μία ἔκθεση ἀληθειῶν πού, ἐπειδὴ εἶναι μυστηριώδεις, δὲν ἐπιδέχονται ἐπακριβῆ ἀνάπτυξη³. Ὁ Πλάτων μὲ τοὺς φιλοσοφικοὺς αὐτοὺς μύθους, πού

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 354 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Βλ. Ν. Δ. Γεωργοπούλου - Νικολακάκου, Ὁ Πλατωνικὸς μύθος τῆς Διοτίμας, Ἀθήνα 1989, σελ. 15.

2. Ν. Ματσούκα, Λόγος καὶ Μύθος, σσ. 26, 30.

3. Βλ. W. K. C. Guthrie, ὁ.π., σελ. 98.

πλάθει, βρίσκει τὸν τρόπο νὰ ἐνώσει τὶς σηµάνσεις τῆς φαντασίας µὲ τὴ συνειδησιακὴ γνώση καὶ νὰ σαρκώσῃ τὴν ἀνθρώπινη ἀπορία µὲ µία κατάφαση τῆς διαλεκτικῆς τῶν ἀντιθέσεων⁴. Ὁ Μῦθος µὲ τὸ λόγο ἐδῶ συνδέεται ὀργανικὰ καὶ ὁ φιλοσοφικὸς στοχασµὸς ἀποκτὰ µία χρήσιμη καὶ ἀποτελεσµατικὴ εὐλυγισία⁵.

Ἡ ψυχὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ ζωοποιεῖ καὶ κινεῖ τὸ σῶμα. Δὲν γεννιέται ὅµως µαζὶ µ' αὐτὸ ἀλλὰ προϋπάρχει γιατί ἀνήκει στὸ νοητὸ κόσµο, τὸν κόσµο τῶν ιδεῶν καὶ εἶναι ἀθάνατη. Τὸ ἐρώτηµα εἶναι πῶς βρέθηκε στὸν αἰσθητὸ κόσµο, φυλακισµένη μέσα στὸ φθαρτὸ καὶ ἄ-λογο σῶμα, ἀπ' τὸ ὁποῖο θέλει «ν' ἀποδράσῃ» καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν οὐράνια πατρίδα τῆς. Τὴν ἀπάντησιν µᾶς τὴ δίνει ὁ Πλάτων στὸ «Φαῖδρος», ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν προϋπαρξὴ καὶ τὴν πορεία τῶν ψυχῶν. Ἐκεῖ ἱστορεῖται, μέσα σ' ἓνα μυθικὸ πλαίσιο γεµάτο µὲ ζωηρὸς καὶ παραστατικὸς εἰκόνες, ἡ κατάστασις καὶ ἡ πορεία τῆς ψυχῆς, πρὶν µπεῖ στὴ χρονικότητα καὶ τὴ σωματικότητα.

Πάντοτε μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἀρχιτεκτονισµένου διαρχικοῦ πλατωνικοῦ συστήµατος οἱ μυθικὲς παραστάσεις ἔχουν µία ἀξεπέραστη καὶ ἀνεπανάληπτη ἰδιαιτερότητα, γιὰ νὰ παρουσιαστῇ τὸ δραµατικὸ γεγονός τῆς πτώσεως καὶ ὁ ἐγκλωβισµὸς τῶν ψυχῶν στὸν αἰσθητὸ κόσµο⁶. «Ὅπου δὲν ὑπάρχουν δυνατότητες ἢ περιθώρια γιὰ ἐννοιολογικὲς ἀναπτύξεις, ὁ Πλάτων καταφεύγει στὸ µῦθο, σὺς ἀλληγορικὲς περιγραφές»⁷.

Ἡ κάθε ψυχὴ τῶν ἀθανάτων θεῶν καὶ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων παριστάνεται µὲ ἄρµα, τὸ ὁποῖο σύρεται ἀπὸ ἓνα ζευγάρι φτερωτὰ ἄλογα, µαζὶ µὲ τὸν ἡνίοχο⁸. Τὰ τρία αὐτὰ μέρη (δύο ἄλογα καὶ ἓνας ἡνίοχος) εἰκονίζουσι τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς [ἐπιθυμία - θυµὸς (ἄλογα) καὶ νόσησις (ἡνίοχος)]⁹. Τὰ ἄλογα καὶ οἱ ἡνίοχοι τῶν θεῶν εἶναι ὅλοι καλοὶ καὶ ἀπὸ καλῆς γενιάς, ἐνῶ τῶν ἄλλων ψυχῶν (ἀνθρώπων) εἶναι ἀνακατωµένοι.

Κάθε ψυχὴ ἐξουσιάζει τὸ ἄψυχο, περιτριγυρίζει ὅλο τὸ σύμπαν¹⁰ καὶ παρουσιάζεται µὲ διαφορετικὲς μορφές. Ἐκείνη ποὺ εἶναι τέλεια καὶ φτερωτὴ πλανᾶται στοὺς αἰθέρες καὶ κυβερνᾷ ὅλο τὸν κόσµο.

4. Βλ. Ν. Δ. Γεωργοπούλου - Νικολακάκου, ὁ.π., σελ. 16.

5. Βλ. Ν. Ματσούκα, ὁ.π., σελ. 30.

6. Βλ. Ν. Ματσούκα, ὁ.π., σελ. 83.

7. W. Windelband - H. Heimsoeth, ὁ.π., σελ. 118.

8. Φαῖδρος, 246a.

9. Φαῖδρος, 253c.

10. Πρβλ. Νόμοι Χ, 896d: «ψυχὴν δὲ διοικοῦσαν καὶ ἐνοικοῦσαν ἐν ἅπασιν, τοῖς πάντα κινουμένοις ὑµῶν οὐ καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνάγκη διοικεῖν φάναϊ;».

Ἐκεῖνη ὁμως, πού θὰ χάσει τὰ φτερά της, πέφτει πρὸς τὰ κάτω ὄσπου νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ κάποιο στερεὸ σῶμα. Ἐκεῖ παραμένει καὶ κατοικεῖ, ἀφοῦ πάρει γήινο σῶμα.

Ἡ ἔνωση ψυχῆς καὶ σώματος ὀνομάστηκε «ζῶον» καὶ «θητόν»¹¹. Ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μία ἰδιαίτερη πραγματικότητα, ἐδῶ εἶναι σύνθετη καὶ ἔχει μία «σωματικότητα», ὅπως καὶ κάθε ζῶο ἔχει ψυχὴ. Ἡ «σωματικότητα» ὁμως αὐτὴ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει κάποια ὑλικὴ φύση, ἀλλὰ δείχνει τὸν μειοτετικὸ χαρακτήρα της, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἀνυψώνεται ἢ χαμηλώνει ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀπλὴ ψυχὴ τοῦ «Φαῖδωνα», οὔτε ἀναιρεῖ αὐτὰ πού γράφει στὸν «Τίμαιο» γιὰ τὴ δημιουργία της, δεδομένου μάλιστα ὅτι ὁ «Φαῖδρος» καὶ ἄλλοι διάλογοι κάνουν λόγο γιὰ τὴν ἀθανασία της¹².

Τὰ φτερὰ τῆς ψυχῆς ἔχουν τὴ δύναμη ν' ἀνεβάζουν τὸ βαρὺ, τὸ γεῶδες, πρὸς τὰ πάνω, στοὺς αἰθέρες, ὅπου εἶναι ἡ κατοικία τῶν Θεῶν. Μόνο ἡ ψυχὴ ἔχει αὐτὴ τὴ δυνατότητα διότι αὐτὴ ἀντίθετα μὲ τὸ σῶμα¹³ μετέχει περισσότερο στὸ θεῖο πού εἶναι ὠραιότητα, σοφία καὶ ἀγαθότητα. Τὸ φτέρωμα τῆς ψυχῆς τρέφεται καὶ ἀναπτύσσεται μ' αὐτά: μὲ τὴν ὁμορφιά, τὴ σοφία καὶ τὴν καλωσύνη. Ἀντίθετα καταστρέφεται μὲ τὰ ἀντίθετά τους: τὴν ἀσχήμια, τὴν ἀμάθεια - ἀναλήθεια καὶ τὴν κακία¹⁴. Αὐτὴ εἶναι ἡ «τροφή» καὶ ἡ «μόρφωση» τῆς ψυχῆς ἡ ὁποία πάντα ρέπει πρὸς τὸ ἀγαθὸ καὶ λαχταρᾷ νὰ τ' ἀποκτήσει κνηγώντας το¹⁵.

Στὴ συνέχεια ὁ Πλάτων κάνει λόγο γιὰ τὴν ἀρματοδρομία τῶν ψυχῶν. Ὁ Ζεὺς προπορεύεται ὀδηγώντας φτερωτὸ ἄρμα. Αὐτὸς εἶναι πού τακτοποιεῖ καὶ φροντίζει τὰ πάντα. Ἀκολουθεῖ στρατιὰ φτερωτῶν ἀρμάτων ἀπὸ Θεοὺς καὶ δαίμονες¹⁶. «Θεοὶ» ὀνομάζονται ἐδῶ τὰ οὐράνια σῶματα πού θεωροῦνται ἔμφυχα. Δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης μὲ τὸν ὄρο «δαίμονας» ἔννοεῖ ὁ Πλάτων τίς ἀνθρώπινες ψυχὲς πού ἀκολουθοῦν τὸ δικό τους Θεὸ ἢ κάθε μία ἀνάλογα μὲ τὸ χαρακτήρα τους¹⁷.

11. *Φαῖδρος*, 246a-d.

12. Βλ. Σ. Ράμφου, *Ἡ καλὴ ψυχὴ καὶ τὸ ἄλλο της. Ὑπόμνημα στὸν Φαῖδρο τοῦ Πλάτωνος*, Κέδρος, Ἀθήναι 1978, σσ. 68-69.

13. Πρβλ. *Φαῖδων*, 80ab.

14. *Φαῖδρος*, 246de.

15. *Πολιτεία ΣΤ*, 505b.

16. *Φαῖδρος*, 246e. Πρβλ. *Νόμοι Χ*, 848d: «Θεῶν τε καὶ τῶν ἐπομένων Θεοῖς δαιμόνων».

17. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Πλάτωνος «Φαῖδρος»*, σσ. 213 καὶ 216.

Ἡ ἀρματοδρομία γίνεται «ἐντὸς οὐρανοῦ» καὶ αὐτὸ ἔχει ιδιαίτερη σχηματικὴ-παραστατικὴ σημασία. Ἐντὸς τοῦ οὐρανοῦ βρίσκονται οἱ Θεοὶ καὶ οἱ ἀνθρώπινες ψυχὲς καὶ ἐκτὸς-ἔξω ἀπ' τὸν οὐρανὸ οἱ ἰδέες. Εἰκονίζεται ὁ ἀγώνας τῆς ψυχῆς γιὰ μετοχὴ στὴν ἰδέα¹⁸. Ὅλη αὐτὴ βέβαια ἢ πορεία τῶν ἀρμάτων, γράφει ὁ Ἰ. Θεοδωρακόπουλος, «δηλώνει τὴν ἀνοδο τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν πηγὴ τοῦ φωτός της»¹⁹ ἢ ὅπως λέγει ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» τὸ «ὄλκον τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν»²⁰. Τὸ τέρμα τῆς πορείας εἶναι καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ στὸ «Συμπόσιο», τὸ «θεᾶσθαι» καὶ τὸ «συνεῖναι». «Εἶναι ἢ καθαρῇ ἐνέργεια τῆς δημιουργίας τοῦ πνεύματος, ὅπου ἢ ψυχὴ θεάζεται τὴν ἰδέα καὶ ταυτόχρονα γεννάει, δημιουργεῖ τὴν πνευματικὴ τῆς ζωῆς, τὰ ἔργα τοῦ πνεύματος της»²¹.

Προπορεύονται ἱεραρχικὰ οἱ Θεοί, οἱ ὁποῖοι περνοῦν μέσα ἀπὸ μακάρια ὄραματα καὶ διεξόδους καὶ τοὺς ἀκολουθεῖ ὅποια ἀνθρώπινη ψυχὴ θέλει καὶ μπορεῖ. Γιατὶ ὁ «φθόνος ἴσταται ἔξω θείου χοροῦ»²². Δὲν κρατάει ὁ Θεὸς κανέναν μακριὰ ἀπ' τὴν μακάρια θεά²³. Καὶ ὅταν πηγαίνουν γιὰ κάποιο συμπόσιο ἢ διασκέδαση προχωροῦν μέχρι τὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τῶν οὐρανίων θόλων, ἀπὸ ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀπ' ὅπου φαίνεται ὁ ὑπερουράνιος τόπος. Τὰ ὀχήματα τῶν Θεῶν προχωροῦν εὐκόλα ἐπειδὴ εἶναι εὐκολοκυβέρνητα καὶ ἔχουν ἰσοροπία, ἐνῶ τὰ ἄρματα τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν δύσκολα γιατί «βρίθει γὰρ ὁ τῆς κάκης ἵππος μετέχων, ἐπὶ τὴν γῆν ῥέπων τε καὶ βαρύνων, ὃ μὴ καλῶς ἢ τεθραμμένος τῶν ἡνιόχων» ἐνθα δὴ πόνος τε καὶ ἀγὼν ἔσχατος ψυχῇ πρόκειται»²⁴.

Ἡ «σωματικότητα» τῆς ψυχῆς τῆς προσδίδει ἓνα βάρος τὸ ὁποῖο δὲν ἔχουν οἱ ψυχὲς τῶν Θεῶν. Ὁ Πλάτων ἔχει στὸ μυαλό του αὐτὸ τὸ βάρος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ὅταν ἀντιτίθεται καὶ βάλλει ἐναντίον τοῦ σώματος στὸ «Φαῖδωνα»²⁵. Τὸ βάρος τῆς ψυχῆς δείχνει τὴν ἐλεύθερη βούληση ἀπὸ τὴ χρῆση τῆς ὁποίας θὰ ἐξαρτηθεῖ ἂν θὰ μείνει στὸν οὐρανὸ ἢ θὰ πέσει στὴ γῆ²⁶.

18. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *δ.π.*, σελ. 215.

19. *Πολιτεία* Z, 517b.

20. *Πολιτεία* Z, 521d.

21. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *δ.π.*, σσ. 216-217.

22. *Φαῖδρος* 247a. Τὴν ἀντιπλατωνικὴ αὐτὴ ἔννοια τοῦ φθόνου, συναντᾶμε στὸν «Τίμαιο», (29b e) καὶ στὴν «Ἀπολογία τοῦ Σωκράτους», (33d).

23. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *δ.π.*, σελ. 217.

24. *Φαῖδρος*, 247b.

25. *Φαῖδων*, 64c.

26. Βλ. Σ. Ράμφου, *δ.π.*, σσ. 68, 70, 71.

Τὸ ἄλογο αὐτὸ ποὺ μετέχει τῆς κακίας εἶναι κακὸ καὶ κατάγεται ἀπὸ κακὸ γένος καί, ἀντίθετα πρὸς τὸ ἄλλο, τὸ κακὸ ρέπει καὶ βαρραίνει πρὸς τὴ γῆ, ἂν δὲν εἶναι γυμνασμένο καλὰ ἀπ' τὸν ἠνίοχο²⁷. Γι' αὐτό, ὅπως εἶπε προηγουμένως, «*χαλεπὴ δὴ καὶ δύσκολος ἔξ ἀνάγκης ἡ περὶ ἡμᾶς ἠνιόχῃσις*»²⁸.

Ἡ ψυχὴ τότε δίνει τὸν τελευταῖο της ἀγώνα, μὲ πολὺ κόπο. Οἱ ἀθάνατες ψυχὲς τῶν Θεῶν, ὅταν φτάσουν στὴν ἄκρη τοῦ οὐρανοῦ προχωροῦν ἔξω καὶ περιφερόμενες κυκλικὰ παρατηροῦν ὅλα ὅσα βρίσκονται ἔξω ἀπ' αὐτόν, δηλαδή ὅλες τὶς ιδέες καὶ τὴν ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ, τὰ εὐδαιμονιστικὰ θεάματα²⁹.

Τὸν ὑπερουράνιο αὐτὸ τόπο οὔτε τραγούδησε, οὔτε θὰ τραγουδήσει κανεὶς ἀπ' τοὺς ποιητές. Ἐκεῖ βρίσκεται ἡ ἄμορφη κι ἀνέγγιχτη οὐσία³⁰ ποὺ ὑπάρχει ἀληθινὰ καὶ τὴ ζητᾶ τὸ γένος τῆς ἀληθινῆς γνώσης. Μόνο ὁ νοῦς, ὁ κυβερνήτης τῆς ψυχῆς, μπορεῖ νὰ τὴ δεῖ.

Ἡ διάνοια τοῦ Θεοῦ τρέφεται διὰ μέσου τοῦ νοῦ μ' αὐτὴ τὴ γνώση, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ἡ διάνοια κάθε ψυχῆς, ποὺ τῆς ἦταν γραπτὸ νὰ δεχθεῖ αὐτὸ ποὺ τῆς ταιριάζει, τὴν ὑπέρτατη οὐσία, γεμίζει ἀγάπη, ἀναπτύσσεται καὶ εὐρύνεται, παρατηρῶντας τὴν ἀλήθεια, μέχρις ὅτου ἡ κυκλικὴ περιφορὰ τὴν φέρει πάλι στὸ ἴδιο σημεῖο. Ὁ θεατὴς δηλαδή νοῦς (ἠνίοχος) τονώνει καὶ τρέφει τὸ σύνολο τῆς ψυχῆς, μεταδίδοντας τὰ θεάματα-τροφῆς στὰ δύο ἄλογα (θυμὸς-ἐπιθυμία) καὶ ἔτσι ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ μετεωπορεῖ³¹. Ὅταν ἡ θεϊκὴ ψυχὴ δεῖ τὰ «*ὄντως ὄντα*» καὶ χορτάσουν τὰ μάτια της, ξαναγυρίζει πάλι στὸ μέσα μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου εἶναι ἡ ἔδρα της. Σ' αὐτὴ τὴν κυκλικὴ περιφορὰ

27. Παρακάτω («*Φαῖδρος*», 253de), ὁ Πλάτων κάνει λόγο γιὰ τὴν ἀξιοσύνη τοῦ καλοῦ καὶ τὴν κακοτροπιὰ τοῦ κακοῦ. «Μὰ ποιά εἶναι ἡ ἀξιοσύνη τοῦ καλοῦ καὶ ποιά εἶναι ἡ κακοτροπιὰ τοῦ κακοῦ δὲν ξεχωρίσαμε· καὶ πρέπει νὰ ποῦμε τώρα: Τὸ ἕνα λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ, ὄντας στὴν καλύτερη θέση, εἶναι καὶ στὴν κορμοστασιὰ ἴσιο καὶ καλοδεμένο, μὲ τὸν αὐχένα ψηλά, τὴ μύτη γρυπὴ, χιονάτο στὴν ὄψη, μὲ μάτια μαῦρα, φιλότιμο, μὲ φρονιμάδα καὶ μὲ αἰδῶ τῆς ἀληθινῆς γνώμης φίλος, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ μαστίγι καὶ χαλινάρι του εἶναι μονάχα ἡ διαταγὴ κι ὁ λόγος· τὸ ἄλλο πάλιν εἶναι στραβόκορμο, παχύ, στὴν τύχη ἀπὸ πολλὰ αἵματα ἀνακατωμένο μὲ χοντρὸ αὐχένα, κοντόλαιμο, στραβομύτικο, μαυριδερό, γαλανόματο, μὲ μάτια ποὺ σάζανε αἷμα, τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ἀλαζονείας φίλος, δασύτριχο γύρω ἀπ' τ' αὐτιά, βαρύκοιο καὶ δύσκολα ὑποτακτικὸ στὸ μαστίγι καὶ στὰ σπηροῦνια». Μετάφραση: Ἰ. Θεοδωρακόπουλος.

28. *Φαῖδρος*, 246b.

29. *Φαῖδρος*, 247bc.

30. Πρβλ. *Τίμαιος*, 35a.

31. Βλ. Θ. Ζήση, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, Ἐκδοτικὸς Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 60.

βλέπει τὴν ἴδια τὴ δικαιοσύνη, τὴ σωφροσύνη, τὴ γνώση καὶ ὄχι αὐτὲς ποὺ συνοδεύει ἡ γένεση³².

Γιὰ τὶς ἀνθρώπινες ψυχὲς οἱ ὁποῖες, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, δίνουν ἓνα δύσκολο καὶ κοπιώδη ἀγώνα, γίνεται λόγος παρακάτω.

Ἄπ' αὐτὲς ὅποια μπορεῖ νὰ ἀκολουθήσει τὰ χνάρια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τοῦ μοιάσει, ἐκείνης ὁ ἡνίοχος σηκώνει τὸ κεφάλι του πρὸς τὸν ὑπερουράνιο τόπο καὶ γυρίζει μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ τὴν κυκλικὴ περιφορὰ, παρ' ὄλο ποὺ τὰ ἄλογα τῆς προκαλοῦν σύγχυση καὶ μὲ μόχθο βλέπει τὰ ὄντα. Κάποια ἄλλη πάλι, ἄλλοτε ὑψώνεται, ἄλλοτε βυθίζεται, κι ἐπειδὴ τὴν παρασέρονουν τὰ ἄλογα, ἄλλα βλέπει κι ἄλλα δὲν βλέπει. Ἄλλες ἀνθρώπινες ψυχὲς ἀκολουθοῦν λαχταρώντας τὸν ὑπερουράνιο τόπο. Ὅμως, τοὺς λείπει ἡ δύναμη καὶ τριγυροῦν κάνοντας ὅλες μαζὶ τὸ γύρο κάτω ἀπ' τὸν οὐράνιο θόλο, πατώντας ἢ μία τὴν ἄλλη καὶ σπρώχνοντας ἢ μία τὴν ἄλλη γιὰ νὰ τὴν προσπεράσει³³. Ὁ νοῦς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς δηλαδή μαζὶ μὲ τὸ Θεό, ποὺ ἀκολουθεῖ, βλέπει τὰ ὄντα, ἂν καὶ τὰ ἄλογα τοῦ ὀχήματος, ποὺ εἶναι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ φέρουν μεγάλη δυσκολία, «μόγισ», γιὰ νὰ δεῖ τὴν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἐπιστήμης-γνώσης³⁴. Αὐτὸ φανερώνει ὅτι λίγες εἶναι οἱ ψυχὲς ποὺ φτάνουν τόσο ψηλὰ καὶ βλέπουν τὶς ιδέες³⁵.

Ἄπ' τὶς ὑπόλοιπες, ἄλλες βλέπουν μερικὰ ὄντα καὶ ἄλλες δὲν βλέπουν καθόλου λόγω τοῦ ὅτι τὰ ἄλογα (θυμὸς-ἐπιθυμία) βαραινουν πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἄλλες δὲν ἔχουν κἂν τὴ δύναμη νὰ φτάσουν τόσο ψηλὰ καὶ γι' αὐτὸ περιορίζονται νὰ κάνουν τὸ γύρο κάτω ἀπ' τὸν οὐράνιο θόλο. Γίνεται θόρυβος —συνεχίζει ὁ Πλάτων— χύνεται ἰδρώτας ἀπ' τὸν ἀνταγωνισμό νὰ περάσει ἢ μία ψυχὴ τὴν ἄλλη. Τότε, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδεξιότητος τοῦ ἡνιόχου, πολλὲς ψυχὲς ἀκρωτηριάζονται καὶ πολλὰ φτερὰ σπάζουν. Δὲν σπάζουν τὰ φτερὰ ὅμως μόνο ἀπ' τὴν κακοτροπιὰ τοῦ ἐνὸς ἀλόγου (ἐπιθυμητικοῦ) οὔτε μόνο ἀπ' τὴν ἀτέλεια τῶν δύο κατώτερων μερῶν τῆς ψυχῆς (ἐπιθυμητικοῦ-θυμικοῦ) ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὴν ἀτέλεια τοῦ ἴδιου τοῦ νοῦ³⁶.

Οἱ ψυχὲς τῶν Θεῶν δὲν πέφτουν. Ὅχι γιὰτὶ δὲν ἔχουν βάρος (ἐξ ἄλλου καὶ μερικὲς ἀνθρώπινες ποὺ ἔχουν βάρος δὲν πέφτουν), ἀλλὰ γιὰτὶ στεροῦνται ἀρνητικότητας καὶ δὲν ἔχουν κανένα στοιχεῖο μέσα

32. *Φαῖδρος*, 247c-e.

33. *Φαῖδρος*, 248a.

34. *Φαῖδρος*, 247b.

35. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 222.

36. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 225.

τους πού νά ἔρχεται σέ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐσωτερικὴ τους ἀρμονία. Ἄντίθετα οἱ ἀνθρώπινες ψυχὲς δὲν ἐκπληρώνουν τὸν προορισμό τους, πού εἶναι ἡ θέα τῶν ιδεῶν, ἐπειδὴ ἔρχονται σέ ρήξη μὲ τὸν κόσμο τους καὶ αὐτὴ ἡ ρήξη εἶναι προϊὼν τῆς «κακοποιοῦ ἐπιδράσεως τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς»³⁷. Κατόπιν, ἀφοῦ ὅλες κουραστούν, φεύγουν χωρὶς νά δοῦν τὴν ὑπέριστα οὐσία, ἀμύητες καὶ ἅμα πιὰ φύγουν «τροφῇ δοξαστῇ χρώνται», δηλαδὴ τρέφονται μὲ παραστάσεις, μὲ ἀπλὲς ὑποθέσεις γι' αὐτή. Οἱ ἀνάπηρες ψυχὲς γυρίζουν πίσω στὸν οἶκο τους, χωρὶς νά ἔχουν γνωρίσει τὰ πρότυπα, τὰ «ὑποδείγματα», τὶς ιδέες καὶ γι' αὐτὸ τρέφονται στὸ ἐξῆς μὲ εἰκασίες. Τότε ἡ ψυχὴ μεταφυτεύεται-μετενσαρκώνεται. Ἡ αἰτία ὅμως, πού πᾶνε μὲ πολλὴ σπουδὴ γιὰ νά δοῦν πού εἶναι τὸ πεδίο τῆς ἀλήθειας, εἶναι πὼς ἀπὸ κεῖ, ἀπ' τὸ λιβάδι, βγαίνει ἡ τροφή, ἡ ὁποία ταιριάζει στὸ καλύτερο μέρος τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἐπίσης μ' αὐτὴ τρέφονται καὶ τὰ φτερὰ πού ἀνυψώνουν καὶ φέρνουν τὴν ψυχὴ τόσο ψηλά³⁸.

Ὁ μῦθος αὐτὸς ἐπισημαίνει δύο βασικὲς ἀλήθειες:

Ἡ μία εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου προέρχεται ἀπ' τὸν κόσμο τοῦ θείου καὶ ἡ ἄλλη ὅτι ἔχει χάσει τὴν ἀρχέγονη φύση τῆς καὶ βρῖσκεται ἐξορισμένη στὴ γῆ καὶ ἐγκλωβισμένη μέσα στὸ σῶμα³⁹.

Ὁ μῦθος αὐτὸς συνεχίζεται μὲ τὸ μῦθο τοῦ ἔρωτα, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στὴ γήινὴ τῆς ὑπαρξῆς. Ἐδῶ θὰ θέλαμε μόνο νά σημειώσουμε ὅτι στὸ μῦθο αὐτὸν⁴⁰ ὁ Πλάτων δείχνει κατὰ πόσον ἡ ἰδεατὴ αὐτὴ μορφὴ καὶ ἄρθρωση τῆς ψυχῆς φανερώνεται μέσα στὸν αἰσθητὸ κόσμο καὶ πὼς μέσα ἀπὸ τὴν συναναστροφή τῶν ψυχῶν καὶ τὴν κατάλληλη παιδεία ἐπιστρέφει στὴν ἀρχικὴ τῆς μορφῆς. Ἀναπτύσσεται ἡ σημασία τοῦ ἔρωτα⁴¹, ὁ ὁποῖος ἔχει σὰν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν ἐπιστροφή τῆς ψυχῆς στὴν προπρωτικὴ τῆς κατάσταση⁴². Ἀθανασία ἐξάλλου εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὴν προπρωτικὴ κατάσταση. Συντελεῖται μὲ τὴν θέα τῆς ἀλήθειας καὶ θεμελιώνεται μὲ τὴν ἀλληλεγγύη ψυχῆς καὶ ιδεῶν⁴³.

37. Σ. Ράμφου, *ὁ.π.*, σσ. 68 καὶ 62.

38. *Φαῖδρος*, 248b.

39. Βλ. Ν. Ματσούκα, *ὁ.π.*, σσ. 85-86.

40. *Φαῖδρος*, 249b-257c.

41. «Ὁ ἔρως κατὰ βάθος, εἶναι ἡ τάση τῆς ψυχῆς νά ἐπιστρέφει στὴν ἀρχὴ τῆς, στὴν προαιώνια πνευματικὴ καταβολὴ τῆς. Ὅ,τι συντείνει, ὥστε ἡ ψυχὴ νά συλλάβει τὸ εἶναι τῆς καὶ νά ξαναθυμηθεῖ τὴν ἐνότητά τῆς, συνδέεται μὲ τὸν ἔρωτα». Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 281.

42. Βλ. σχετικὰ Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σσ. 205-206.

43. Βλ. Σ. Ράμφου, *ὁ.π.*, σσ. 86-87.

β) Στὸν «ΤΙΜΑΙΟ» (41e-42b).

Στὸν «*Τίμαιο*» ἐκτὸς ἀπ' τὰ σχετικὰ μὲ τὴν προϋπαρξὴ τῆς ψυχῆς ἀναφερόμενα τὰ ὁποῖα ἐξετέθησαν προηγουμένως, γίνεται λόγος ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν πώση τῆς ψυχῆς. Αὐτὴ ὅμως παρουσιάζεται μὲ κάπως διαφορετικὸ τρόπο ἀπ' ὅ,τι στὸ «*Φαῖδρο*». Πιὸ συγκεκριμένα δὲν ἀναφέρεται ξεκάθαρα ἢ εὐθύνη τοῦ «*ἡμιόχου*» τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς⁴⁴.

Ἐδῶ ὁ Πλάτων τὴν πρώτη ἐνσάρκωση τῶν ψυχῶν τὴν ὀνομάζει «*πρώτην γένεσιν*»⁴⁵. Ἡ πρώτη αὐτὴ γέννηση εἶναι καθορισμένη μίᾳ γιὰ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἐμφανίζεται «*ἐξ ἀνάγκης*»⁴⁶. Μὲ τὴν ἐνέργεια αὐτὴ τῆς ἀνάγκης ἐμφυτεύονται οἱ ψυχῆς στὰ σώματα. Ἄν κυριαρχήσουν πάνω στὰ διάφορα πάθη, τότε θὰ ζήσουν μέσα στὴ δικαιοσύνη. Ἄν ὅμως κυριαρχηθοῦν ἀπ' αὐτά, θὰ ζήσουν μέσα στὴν ἀδικία. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο, ὅπως θὰ πεῖ παρακάτω, χρειάζεται τὸ καλύτερο μέρος τῆς ψυχῆς, ὁ νοῦς, νὰ προετοιμαστεῖ ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα, ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι ὁ ἀριστεὸς καὶ κάλλιστος κυβερνήτης καὶ παιδαγωγός.

2. Ἡ πλατωνικὴ εἰκόνα τοῦ σπηλαίου (Πολιτεία Ζ, 514a-517a).

Εἶδαμε προηγουμένως στὸ «*Φαῖδρο*» ὅτι οἱ ψυχῆς τῶν Θεῶν φτάνοντας στὴν ἄκρη τ' οὐρανοῦ προχωροῦν ἔξω ἀπ' αὐτὸν — στὸν ὑπερουράνιο τόπο — γιὰ νὰ δοῦν τὰ εὐδαιμονιστικὰ θεάματα, τὶς ιδέες. Τὸν ἴδιο τόπο καὶ τὰ ἴδια θεάματα λαχταροῦν καὶ οἱ ἀνθρώπινες ψυχῆς ἀπ' τὶς ὁποῖες ἄλλες βλέπουν μὲ κόπο τὰ ὄντα, ἄλλες βλέπουν λιγότερα καὶ ἄλλες δὲν βλέπουν καθόλου.

Οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς σχετίζονται μὲ τὴν εἰκόνα⁴⁷ τοῦ σπηλαίου καὶ τῶν δεσμοτῶν τῆς «*Πολιτείας*». Ἡ μυθικὴ εἰκόνα ἀποτελεῖ ἓνα ποιητικὸ συμβολισμὸ τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀλήθεια⁴⁸.

Ἡ εἰκόνα ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα μέρη:

Στὸ πρῶτο μέρος περιλαμβάνεται ἡ ζωὴ τῶν δεσμοτῶν στὸ σπήλαιο ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Οἱ δεσμῶτες, ἀλυσοδεμένοι, μένουν πάντα στὴν ἴδια θέση. Βλέπουν μόνον μπροστά, ἐπειδὴ δὲν

44. Βλ. Θ. Ζήση, *ὁ.π.*, σελ. 61.

45. *Τίμαιος*, 41e.

46. *Τίμαιος*, 42a.

47. *Πολιτεία Ζ*, 514a (ἀπεικασσον)· *Ζ*, 517a (εἰκόνα).

48. Βλ. Στ. Ράμφου, *Μύση στὸ φῶς, τὸ δράμα τῆς ἀλήθειας*, Κέδρος, Ἀθήνα 1978, σελ. 11.

μποροῦν νὰ στρέψουν τὴν κεφαλὴ τους ἀπ' τὰ δεσμὰ καὶ ἀντιλαμβάνονται τὸ τεχνητὸ φῶς ποὺ προέρχεται ἀπ' τὴ φωτιά. Πίσω ἀπ' τὸν μικρὸ τοῖχο, ποὺ ὑπάρχει δίπλα τους, περνοῦν ἄνθρωποι κρατώντας διάφορα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ρίχνουν μέσα στὸ σπήλαιο. Οἱ δεσμῶτες τοὺς ἀντιλαμβάνονται σὰν ἀπλῆς σκιές⁴⁹.

Στὸ δεῦτερο μέρος περιγράφεται τί θὰ γινόταν ἂν ἀπελευθερωνόταν κάποιος ἀπ' τοὺς δεσμῶτες: θὰ σηκωνόταν, θὰ ἔστρεφε τὸ λαιμὸ του καὶ θὰ ἔβλεπε γύρω του, θὰ περπατοῦσε καὶ θὰ προσανατολιζόταν πρὸς τὴν ἔξοδο⁵⁰.

Στὸ τρίτο μέρος ὁ δεσμώτης μεταφέρεται βίαια ἔξω ἀπ' τὸ σπήλαιο μέσα ἀπὸ ἓνα ἀνηφορικὸ δρομάκι καὶ βρίσκεται στὴ γῆ κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Τὰ μάτια του πονοῦν ἐπειδὴ δὲν ἔχει συνηθίσει τὸ φῶς καὶ ἀγανακτεῖ γι' αὐτό. Χρειάζεται νὰ συνηθίσει γιὰ νὰ δεῖ καθαρὰ τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ ἀκόμα μπορεῖ νὰ δεῖ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἡλιο ποὺ μὲ τὸ φῶς του φωτίζει ὅλο τὸν ὄρατο κόσμος⁵¹.

Στὸ τέταρτο μέρος γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἐλευθερωμένου πιά δεσμώτη στὸ σπήλαιο. Γνωρίζει πλέον τὰ ἀντικείμενα καθεαυτά, ἀφοῦ τὰ εἶδε, καὶ θέλει νὰ πεί στοὺς συνδεσμῶτες του τὴ γνώμη του γιὰ τὶς σκιές ποὺ ἔβλεπε κι αὐτὸς κάποτε. Ὅμως, αὐτοὶ δὲν τὸν ὑποδέχονται καλά, δὲν δέχονται τὴ γνώμη του καὶ πολὺ περισσότερο εἶναι ἀντίθετοι μὲ ὁποιαδήποτε προσπάθεια ἀπελευθέρωσής τους⁵².

Στὸ «Φαῖδρο», ὅπως σημειώσαμε προηγουμένως, οἱ ψυχῆς τῶν Θεῶν προχωροῦν πέρα ἀπ' τὴν ἄκρη τ' οὐρανοῦ καὶ γυρίζοντας περιστροφικὰ βλέπουν ὅλα ὅσα βρίσκονται ἔξω ἀπ' αὐτόν, δηλαδὴ τὸ αἰώνιο κάλλος τῶν ιδεῶν⁵³. Στὴν «Πολιτεία», ἂν ἀπελευθερωθεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς δεσμῶτες, βγαίνοντας ἀπ' τὸ σπήλαιο, μπορεῖ νὰ δεῖ μὲ τὰ πλημμυρισμένα μάτια του τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ ὅλα ὅσα βρίσκονται ἐκεῖ πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς⁵⁴. Ἡ ἐπίγεια αὐτὴ περιοχὴ συμβολίζει τὸν πραγματικὸν κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ιδεῶν, ὅπου βρίσκονται ὅλα τὰ «ὑποδείγματα» τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων. Οἱ ιδέες

49. *Πολιτεία Ζ*, 514a-515b.

50. *Πολιτεία Ζ*, 515c-e.

51. *Πολιτεία Ζ*, 515e-516d.

52. *Πολιτεία Ζ*, 516e-517a. Γιὰ τὴ διάκριση τῆς εἰκόνας σὲ τέσσερα μέρη... Βλ. Χ. Μπούκη, (1) *Μεταφυσικὴ θεμελίωσις τῆς παιδείας*. (2) *Ἡ πλατωνικὴ εἰκὼν τοῦ σπηλαίου ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως*, 1974, σσ. 31-32.

53. *Φαῖδρος*, 247bc.

54. *Πολιτεία Ζ*, 516a.

εἶναι ἄφθαρτες, αἰώνιες, ἀθάνατες καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὲς δεσπόζει ὁ νοητὸς ἥλιος, ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ⁵⁵.

Ὁ δεσμώτης, μόλις ἐλευθερωθεῖ ἀπ' τὰ δεσμά του, σηκώνεται στρέφει τὸ λαϊμὸ τοῦ δεξιᾶ-ἀριστερὰ γιὰ νὰ ξεμουδιάσει, περπατάει καὶ κοιτάζει πρὸς τὸ μέρος τῆς φωτιᾶς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως τὰ κάνει μὲ πόνον. «*Πάντα δὲ ταῦτα ποιῶν ἄλγοι τε...*»⁵⁶. Ἐπίπονη εἶναι καὶ ἡ προσπάθεια νὰ ἀνεβεῖ στὴν ἐπιφάνεια καὶ νὰ βγεῖ ἔξω μέσα ἀπὸ ἓνα κακοτράχαλο καὶ ἀνηφορικὸ δρομάκι: «*...ὀδυνάσθαι τε ἂν καὶ ἀγανακτεῖν ἐλκόμενον...*»⁵⁷. Στὸ «*Φαῖδρο*» ὑπάρχει ἐπίσης αὐτὸς ὁ πόνος, ὁ ἀγώνας καὶ ἡ προσπάθεια. Ὁ ἡνίοχος ὑψώνει τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ δεῖ τὰ ὄντα πέρα ἀπ' τὴν ἄκρη τ' οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὰ ἄλογα τοῦ φέρνουν σύγχυση καὶ γι' αὐτὸ «*μόγις*» μὲ μόχθο βλέπει τὰ ὄντα. Οἱ θεϊκὲς ψυχὲς καὶ μερικὲς ἀπ' τὶς ἀνθρώπινες βλέπουν τὰ ὄντα ποὺ βρίσκονται πέρα ἀπ' τὴν ἄκρη τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ ὑπόλοιπες ἀνθρώπινες ψυχὲς, ποὺ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ φτάσουν ἐκεῖ, μένουν κάτω ἀπ' τὸ θόλο τοῦ οὐρανοῦ⁵⁸. Στὴν «*Πολιτεία*» τὸ σκοτάδι ὑπάρχει μέσα στὸ σπήλαιο καὶ τὸ φῶς βρίσκεται ἔξω ἀπ' αὐτό. Ὑπάρχει δηλαδὴ στὸ «*Φαῖδρο*» καὶ στὴν «*Πολιτεία*» τὸ «*ἐντὸς*» καὶ τὸ «*ἐκτὸς*». Τὸ «*ἐντὸς*» (ἐντὸς τοῦ οὐρανοῦ - ἐντὸς τοῦ σπηλαίου) σημαίνει τὸ σκοτάδι καὶ τὸ ἀμύητο, στὸ ὁποῖο βρίσκεται ἡ ψυχὴ. Τὸ «*ἐκτὸς*» (ἐκτὸς τοῦ οὐρανοῦ - ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου) σημαίνει ἀντίστοιχα τὸ φῶς, τὴ μύηση, τὴ θεωρία τῆς ψυχῆς. Τὸ ἀνέβασμα τοῦ δεσμώτη ἀπ' τὸ σκοτεινὸ ὑπόγειο σπήλαιο στὴ φωτεινὴ ἐπιφάνεια τῆς γῆς παριστάνει τὸ ἀνέβασμα τῆς ψυχῆς ἀπ' τὸν αἰσθητὸ-ὄρατὸ κόσμον στὸ νοητό⁵⁹. Συμβολίζει τὴν κίνηση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς νὰ πλησιάσει καὶ νὰ δεῖ τὶς ιδέες καὶ τελευταία τὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀπ' τὶς σκιὲς – τὶς αἰσθήσεις, τὴ θέα τῶν εἰδώλων – ἀνέρχεται ὁ ἄνθρωπος στὰ ἀρχέτυπα, σὶς ιδέες⁶⁰.

Στὰ δύο ἔργα τοῦ φιλοσόφου παρουσιάζονται οἱ ἴδιες ἀντιθέσεις. Στὸ «*Φαῖδρο*» ἡ αἰτία ποὺ πάνε οἱ ψυχὲς στὸν κόσμον «*πέραν τοῦ οὐρανοῦ*», δηλαδὴ στὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, εἶναι διότι ἐκεῖ βρίσκεται ἡ τροφὴ ποὺ ἀρμόζει στὸ καλύτερο μέρος τῆς ψυχῆς, τὸ νοῦ. Μ' αὐτὴν τὴν τροφὴν φυτρώνουν καὶ ἀναπτύσσονται τὰ φτερά της, τὰ ὁποῖα τὴν

55. Βλ. Χ. Μπούκη, *δ.π.*, σελ. 32.

56. *Πολιτεία* Z, 515c.

57. *Πολιτεία* Z, 515e.

58. *Φαῖδρος*, 248a.

59. *Πολιτεία* Z, 517b.

60. Βλ. Χ. Μπούκη, *δ.π.*, σελ. 33.

φέρουν ανάλαφρα ψηλά, στήν οὐράνιά της πατρίδα⁶¹. Ἡ τροφή αὐτὴ εἶναι ἡ νόηση «μετὰ λόγου»⁶², ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στὴ γνώση-ἐπιστήμη. Ἀντίθετα, οἱ ψυχές ποὺ δὲν κατορθώνουν νὰ φτάσουν ἐκεῖ ψηλά, φεύγουν καὶ τρέφονται μὲ παραστάσεις. Ἡ τροφή αὐτὴ εἶναι «δοξαστή». «Δόξα» εἶναι ἡ «λογικὰ ἀθεμελίωτη» παραστάση καὶ «ἐπιστήμη» ἡ καλὰ θεμελιωμένη γνώση. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση παρουσιάζεται στὸ «Φαῖδρο». Παραστάσεις ὅμως καὶ σκιές ὑπάρχουν ὅπως εἶδαμε καὶ στὸ σπήλαιο τῆς «Πολιτείας». Ἐξω ὅμως ἀπὸ τὸ σπήλαιο ὑπάρχουν ἀπτὰ ἀντικείμενα⁶³. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντίθεση τοῦ σπηλαίου τῆς «Πολιτείας»⁶⁴.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀντιθέσεις, κοινὸ σημεῖο εἶναι ἡ παιδεία. Ἡ παιδεία εἶναι ἡ τροφή τῆς ψυχῆς καὶ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴ νόηση. Στὸ «Φαῖδρο» οἱ ψυχές μένουν κάτω ἀπ' τὴν ἀψίδα τοῦ οὐρανοῦ λόγω τῆς κακῆς ὁδηγίας καὶ παιδαγωγικῆς⁶⁵. Ἄν ὁ ἡνίοχος (νοῦς) δὲν ἔχει γυμνάσει καλὰ τὰ ἄλογα (θυμοειδὲς-ἐπιθυμητικό), αὐτὰ βαραίνουν πρὸς τὴ γῆ. Ἐξ αἰτίας τους οἱ ψυχές σπάζουν τὰ φτερά τους καὶ γίνονται ἀνάπηρες. Στὴν «Πολιτεία» ὁ ἀπαιδευτὸς δεσμώτης τοῦ σπηλαίου βρίσκεται σὲ ἓνα λήθαργο, σὲ μία κατάσταση πνευματικοῦ ὕπνου, ἀφύσικη καὶ παθολογικὴ⁶⁶. Δὲν γνωρίζει πὼς ἔξω ἀπ' τὸ σπήλαιο ὑπάρχει ἀληθινὸ φῶς καὶ πραγματικὰ ἀπτὰ ἀντικείμενα. Ἡ φιλοσοφία καὶ γενικότερα ἡ παιδεία εἶναι ἐκεῖνη ποὺ θὰ τὸν ἀφυπνίσει καὶ θὰ τὸν λύσει ἀπ' τὰ δεσμά του, θὰ τὸν ἀπελευθερώσει καὶ βαθμιαῖα θὰ ἀποκτήσει μία ἐσωτερικὴ μεταβολὴ καὶ ἀνάβαση πρὸς τὸ θεῖο, τὸ ἓνα, τὴν ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ νοητὸ ἥλιο. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποία πάντα ἐπιδιώκει ὁ ἀνθρώπος εἶναι, ὅπως γράφει ὁ Σ. Ράμφος, «θέρμη καὶ φῶς στὴν ψυχὴ»⁶⁷.

3. Ἡ μεταθανάτια πορεία τῶν ψυχῶν.

α) Στὸ «ΦΑΙΔΡΟ» (248c-249d).

Ὁ Πλάτων ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις του σχετικὰ μὲ τὴν μεταθανάτια πορεία τῶν ψυχῶν σὲ διάφορα ἔργα του. Ἡ περιγραφή τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ ἡ σκιαγράφηση τῆς μεταθανάτιας ζωῆς γίνεται μὲ

61. Φαῖδρος, 248b.

62. Βλ. Ν. Ματσούκα, *Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας*, σελ. 162.

63. Πολιτεία Ζ, 515a-516a.

64. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *δ.π.*, σελ. 226.

65. Φαῖδρος, 247b, 248b. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *δ.π.*, σελ. 33.

66. Βλ. Χ. Μπούκη, *δ.π.*, σελ. 33.

67. Σ. Ράμφου, *δ.π.*, σελ. 78.

στοιχεῖα δανεισμένα ἀπ' τὰ Διονυσιακὰ μυστήρια⁶⁸. Ὅμως, ὅπως ἔχει παρατηρηθεῖ⁶⁹, αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ ἴδια παντοῦ, ἀλλὰ ὑπάρχει κάποια διαφοροποίηση. Σὲ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ δέχεται αἰώνια ἀνακύκληση τῶν ψυχῶν, ἐνῶ σ' ἄλλα σπάζει ὁ κύκλος αὐτὸς καὶ οἱ ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων ζοῦν αἰώνια ἢ στὴν «κόλαση» ἢ στὸν «παράδεισο».

Ἡ πρώτη περίπτωση ἐκτίθεται στὸ «Φαῖδρο» καὶ στὴν «Πολιτεία». Συνεχίζοντας ὁ Πλάτων τὸ μῦθο τῆς ψυχῆς, ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως, λέγει πῶς ὁ νόμος τῆς Ἀδράστειας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καθορίζει ποιά ψυχὴ θὰ παραμείνει ἔξω ἀπὸ τὴν κυκλικὴ περιφορὰ (κυκλογύρισμα), δηλαδὴ ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ποιά θὰ μπεῖ στὸ χρόνο, στὴ ζωὴ, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ποιὸ εἶδος, ποιὸ τρόπο ζωῆς θ' ἀκολουθήσει. Ἔτσι, ὅποια ψυχὴ κατόρθωσε νὰ συνοδεύσει κάποιον Θεὸ ἐκεῖ ψηλὰ στὸν ὑπερουράνιο τόπο καὶ θεωρήσει κάτι ἀπ' τὰ ἀληθινὰ ὄντα, τὶς ιδέες, μένει ἀπείραχτη μέχρι τὴν ἐπόμενη κυκλικὴ περιφορὰ. Ἄν πάντα μπορεῖ νὰ τὸ πετυχαίνει αὐτό, θὰ μείνει αἰώνια ἀπείραχτη. Ὅμως, ἐὰν δὲν δεῖ τίποτε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀκολουθήσει καὶ ἐξ αἰτίας κάποιας κακοτυχίας γίνει βαριά καὶ γεμίσει μὲ λησμονιὰ καὶ κακία καὶ ἀπ' τὸ βάρος χάσει τὰ φτερά της, τότε πέφτει στὴ γῆ καὶ μεταφυτεύεται πάντοτε — σύμφωνα μὲ τὸ νόμο — σὲ ἄνθρωπο καὶ ὄχι σὲ κάποιο ζῶο. Ὅποια ψυχὴ εἶδε πολλά, εἰσέρχεται σὲ σῶμα ἀνδρός, ὁ ὁποῖος θὰ γίνῃ φιλόσοφος ἢ φίλος τῆς ὁμορφιάς ἢ τῶν μουσῶν καὶ τοῦ ἔρωτα⁷⁰. Ἡ δευτέρη ψυχὴ, κατὰ σειρά, θὰ φυτευθεῖ σὲ σῶμα βασιλιὰ ποὺ θὰ σέβεται τοὺς νόμους ἢ θὰ ἔχει πολεμικὲς καὶ διοικητικὲς ικανότητες. Ἡ τρίτη, θὰ μπεῖ σὲ σῶμα ἐνὸς πολιτικοῦ, οἰκονομικοῦ ἢ κερδοσκοποῦ ἀνθρώπου. Ἡ τέταρτη, στὸ σῶμα ἐνὸς ἀκούραστου ἀθλητῆ ἢ σὲ κάποιου γιατροῦ. Ἡ πέμπτη, σὲ κάποιον μάντη ἢ ἱεροτελεστή. Ἡ ἕκτη θὰ πάει στὸ σῶμα ἐνὸς ποιητῆ ἢ καλλιτέχνη, ἢ ἔβδομη σὲ σῶμα τεχνίτη ἢ γεωργοῦ, ἢ ὄγδοη, σὲ ἓνα σοφιστῆ ἢ δημαγωγὸ καὶ τέλος ἢ ἕνατη κατὰ σειρά ψυχὴ θὰ μεταφυτευθεῖ σὲ κάποιον τύραννο⁷¹.

Ὁ Πλάτων, συνεχίζοντας τὸ μῦθο γιὰ τὴν ψυχὴ, ἀναφέρει πῶς ὁποῖος ἀπ' τὶς προηγούμενες σειρὲς ζήσει δίκαια, ἀξιῶνεται μιᾶς καλύτερης κατάστασης ὅταν πεθάνει, ἐνῶ ὁποῖος ζήσει ἀδίκαια μιᾶς χειρότερης. Καὶ αὐτὸ γιὰτὶ κάθε ψυχὴ δὲν ξαναγυρίζει ἐκεῖ ἀπ' ὅπου

68. Βλ. W. Windelband - H. Heimsoeth, *δ.π.*, σελ. 118.

69. Βλ. Θ. Ζήση, *δ.π.*, σελ. 72.

70. *Φαῖδρος*, 248c.

71. *Φαῖδρος*, 248de.

ἐφυγε πρὶν ἀπὸ 10.000 χρόνια. Τόσο καιρὸ χρειάζεται για νὰ ἀποκτήσει πάλι τὰ φτερά της. Ἐκτὸς κι ἂν πρόκειται για τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἀληθινοῦ φιλοσόφου - χωρὶς δόλο ἢ ἐκείνου ποὺ ἀγάπησε τὰ παιδιὰ μὲ τὴ φιλοσοφία. Αὐτὲς οἱ ψυχὲς γυρίζουν πίσω στὴν πηγὴ τους σὲ 3.000 χρόνια. Οἱ ὑπόλοιπες, ἀφοῦ ζήσουν τὴν πρώτη ζωὴ τους, κρίνονται καὶ ἄλλες πηγαίνουν κάτω ἀπ' τὴ γῆ για νὰ ἐκτίσουν τὴν ποινὴ ποὺ τοὺς ἔχει ἐπιβληθεῖ καὶ ἄλλες ὑψώνονται καὶ πηγαίνουν σὲ κάποιο μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ζοῦν μία ζωὴ ἀντάξια μ' ἐκείνη ποὺ ἔζησαν στὴ γῆ. Καὶ αὐτὲς ποὺ ἀμείφθηκαν καὶ αὐτὲς ποὺ τιμωρήθηκαν, μετὰ ἀπὸ 1.000 χρόνια, διαλέγουν ἐλεύθερα τὴ δεύτερη ζωὴ τους. Τότε ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ μπορεῖ νὰ καταλήξει καὶ σὲ κάποιο ζῶο καὶ ἀπὸ κάποιο ζῶο νὰ ξαναγυρίσει σὲ ἄνθρωπο. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ποὺ δὲν ἀντίκρουσε ποτὲ τὴν ἀλήθεια, δὲν μπορεῖ νὰ πάρει αὐτὴ τὴν ἀνθρώπινη μορφή⁷².

Ὁ μῦθος τῆς ψυχῆς τελειώνει μὲ τὴν ἀνάμνηση. Ἡ ἀνάμνηση εἶναι ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ ξαναβρίσκει τὸν προορισμὸ της. Θυμᾶται ὅτι κάποτε συμπορεύθηκε μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἀνυψώθηκε ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἡ ἀληθινὴ οὐσία. Γι' αὐτό, δίκαια, μόνο ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου ἀποκτᾶ φτερά. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς μὲ τὴ μνήμη εἶναι κοντὰ σ' ἐκεῖνα, ὅπου εἶναι ὁ Θεός. Ὅποιος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ μεταχειριστεῖ σωστὰ αὐτὲς τὶς ἀναμνήσεις, ἐπειδὴ μυεῖται ἀδιάλειπτα στὰ μυστήρια τῆς τελειότητος, μόνο αὐτὸς πραγματικὰ γίνεται τέλειος. Αὐτὸν κοιτάζουν νὰ συμβουλευθοῦν οἱ πολλοί, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι σάλευσε ὁ νοῦς του, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν πῶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος προσεγγίζει πρὸς τὸ θεῖο⁷³.

β) Στὴν «ΠΟΛΙΤΕΙΑ» [(ΣΤ, 496e) (ΣΤ, 498cd) (Ζ, 540bc) (I, 614-621)].

Ἡ μεταθανάτια πορεία τῶν ψυχῶν στὴν «Πολιτεία» ἐκτίθεται μέσα ἀπὸ τέσσερις μῦθους. Ὁ Πλάτων ἐκφράζει τὴν πίστη καὶ τὴν ἀντίληψή του, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, θὰ ζήσει καθαρὸς ἀπὸ τὶς ἀδικίες καὶ τὰ διάφορα ἀνόσια ἔργα, θὰ βγεῖ ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ μὲ καλὴ τὴν ἐλπίδα, ἰλαρὸς καὶ καλόκαρδος⁷⁴. Αὐτὸς εἶναι ἐξ ἄλλου καὶ ὁ προορισμὸς τῶν ἀνθρώπων: Νὰ

72. Φαῖδρος, 249ab.

73. Φαῖδρος, 249cd.

74. Πολιτεία ΣΤ, 496e: «ἀγαπᾷ εἰς πη αὐτὸς καθαρὸς ἀδικίας τε καὶ ἀνοσίων ἔργων τὸν τε ἐνθάδε βίον βιώσεται καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ μετὰ καλῆς ἐλπίδος, ἰλεῶς τε καὶ εὐμενῆς ἀπαλλάξεται».

ζήσουν εὐδαίμονες, ἀφοῦ τελειοποιηθοῦν σταδιακά, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν ἐνασχόληση ὀλοένα καὶ περισσότερο μὲ τὰ γυμνάσματα τῆς ψυχῆς, τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς ζωῆς τους. Ὅταν προχωρήσει ἡ ἡλικία δὲν θὰ μποροῦν πιά νὰ συμμετέχουν στοὺς πολέμους καὶ στοὺς πολιτικούς ἀγῶνες, διότι ἤδη θὰ ἔχουν «ἀποδυναμωθεί». Ὅταν πεθάνουν, θὰ στεφανώσουν καὶ στὸν ἄλλο κόσμο τὴ ζωὴ πού ζήσανε ἐδῶ μὲ τὴ μοῖρα πού τῆς ταιριάζει⁷⁵.

Ἄπ' τοὺς ἀνθρώπους πού θὰ φτάσουν στὴν ἡλικία τῶν 50 ἐτῶν, ὅσοι σωθοῦν καὶ ἀριστεύσουν σὲ ὅλα γενικὰ τόσο στὰ ἔργα, ὅσο καὶ στὶς ἐπιστῆμες εἶναι καιρὸς νὰ τοὺς ὀδηγήσουμε —λέει ὁ Πλάτων— στὸ ἴδιο τὸ ἀγαθό. Πρέπει νὰ τοὺς ἀναγκάσουμε νὰ στρέψουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους πρὸς τὴν πηγὴ τοῦ φωτὸς καὶ νὰ δοῦν τὸ ἴδιο τὸ ἀγαθό. Αὐτὸ θὰ ἔχουν ὡς πρότυπο κατὰ τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς ζωῆς τους. Πάνω σ' αὐτὸ θὰ ρυθμίζουν τὴ δική τους ζωὴ ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτείας, τὴν ὁποία θὰ διοικοῦν καὶ θὰ ἐκπαιδεύουν σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμά τους τοὺς νέους φύλακές της. Παράλληλα θὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ φιλοσοφία. Ὅταν ἀργότερα ἔλθει ὁ θάνατος, αὐτοὶ θὰ πάνε νὰ κατοικήσουν «στὰ νησιὰ τῶν μακάρων». Ἡ πολιτεία θὰ τοὺς τιμᾷ μὲ μνημεῖα καὶ δημοτελεῖς θυσίες, σὰν ἡμίθεους ἢ μακάριους καὶ ἁγίους. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ἄνδρες καὶ γυναῖκες⁷⁶.

Ὁ σπουδαιότερος ὅμως καὶ διαφωτιστικότερος μῦθος τῆς «Πολιτείας» σχετικὰ μὲ τὴ μεταθανάτια πορεία τῶν ψυχῶν εἶναι ἐκεῖνος πού ἀναφέρεται στὸ I βιβλίο καὶ εἶναι σχεδὸν ὁμοῖος μ' ἐκεῖνον τοῦ «Φαίδρου».

Ἡ ἀφήγηση γιὰ τὴν κατάσταση τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον εἶναι τοῦ «Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου». Αὐτός, ἀφοῦ σκοτώθηκε σὲ κάποιο πόλεμο, βγήκε ἡ ψυχὴ του καὶ πῆγε σὲ κάποιο ὠραῖο τόπο, ὅπου ὑπῆρχαν δύο χάσματα κάτω στὴ γῆ καὶ δύο ἀντίκρου πάνω στὸν οὐρανό. Οἱ δικαστές, πού βρίσκονταν ἐκεῖ καὶ δικάζαν, ἔστελναν τοὺς δίκαιους δεξιὰ ἐπάνω στὸν οὐρανό, ἐνῶ τοὺς ἀδικούς ἀριστερὰ κάτω ἀπ' τὴ γῆ, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς κρέμαγαν μία πινακίδα. Οἱ δίκαιοι τὴ φοροῦσαν μπροστὰ καὶ ἔγραφε τὴ δικαστικὴ ἀπόφαση, ἐνῶ οἱ ἀδικοὶ πίσω καὶ ἔγραφε τὶς πράξεις τους. Ἡ ψυχὴ τοῦ «Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου» παρατηροῦσε γιὰ νὰ φέρει στοὺς ἀνθρώπους τὴν εἶδηση γιὰ τὰ τόσα πού συμβαίνουν ἐκεῖ. Ἄπ' τὰ δύο αὐτὰ χάσματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς

75. *Πολιτεία* ΣΤ, 498bc. Ὁ Σωκράτης ἐδῶ ἀποβλέπει στὸ νὰ πείσει τὸ Θρασύμαχο καὶ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ μπορέσουν αὐτοὶ νὰ κρατηθοῦν, ὅταν θὰ ξαναγεννηθοῦν καὶ τύχουν σὲ κάποια παρόμοια συζήτηση (498d).

76. *Πολιτεία* Ζ, 540a-c.

γῆς μία ψυχὴ ἀνέβαινε καὶ μία κατέβαινε. Οἱ ψυχὲς ποὺ ἀνέβαιναν ἀπ' τὸ χάσμα τῆς γῆς πρὸς τὴν ἐπιφάνεια ἦταν γεμάτες σκόνη καὶ ἀκαθαρσία, ἐνῶ αὐτὲς ποὺ κατέβαιναν ἀπ' τὸν οὐρανὸ ἦταν καθαρές. Ὅσες γνωρίζονταν, χαιρετιοῦνταν, συζητοῦσαν ζητώντας πληροφορίες (γιὰ τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανὸ) καὶ ἰστοροῦσαν τὶς ἀναμνήσεις τους καλὲς ἢ κακὲς⁷⁷. Γιὰ ὅλες τὶς ἀδικίες, ποὺ ἔκανε ὁ καθένας στὴ ζωὴ του καὶ γιὰ ὅσους ἀδίκησε, τιμωρήθηκε 10 φορές. Ἡ διάρκεια τῆς τιμωρίας ἦταν 100 χρόνια, ὅσο καὶ ἡ διάρκεια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ πλήρωσε 10 φορές τὴν πληρωμὴ κάθε ἀδικήματος⁷⁸ (10x100 = 1.000x10 = 10.000). Ἔτσι, ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι ἔγιναν αἴτιοι νὰ σκοτωθοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι προδίδοντας κάποια πόλη ἢ κάποιο στρατόπεδο ἢ ἐξ-ανδροποδίζοντας ἀνθρώπους ἢ κάνοντας ἄλλα κακουργήματα ὑπέφεραν δεκαπλάσια βασανιστήρια γιὰ κάθε τους ἔγκλημα. Ἐνῶ ὅσοι ἔκαναν μεγάλες εὐεργεσίες καὶ ἦταν δίκαιοι καὶ εὐσεβεῖς ἔπαιρναν δεκαπλάσια ἀνταμοιβή. Ὑπῆρχαν ἀνταμοιβὲς πολὺ μεγαλύτερες γιὰ ὅσους σέβονταν τοὺς Θεοὺς καὶ τιμοῦσαν τοὺς γονεῖς τους, ἀλλὰ καὶ βασανιστήρια γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς, πατροκτόνους καὶ φονιάδες⁷⁹.

Ὁ μῦθος συνεχίζεται μὲ τὴν ἱστορία τοῦ Ἄρδιαίου, ἐνὸς προσώπου φανταστικοῦ ποὺ συμβολίζει τοὺς αἰμοσταγεῖς τυράννους. Αὐτὸς ἦταν τύραννος σὲ μία πόλη τῆς Παμφυλίας, εἶχε σκοτώσει τὸν πατέρα του, τὸν ἀδελφὸ του καὶ εἶχε κάνει καὶ ἄλλα παρόμοια ἔργα. Βρισκόταν –συνεχίζει ὁ Ἡρὸ Ἄρμένιος– μαζὶ μὲ ἄλλους τυράννους καὶ ιδιώτες, ποὺ εἶχαν κάνει κι αὐτοὶ κακουργήματα, στὸ χάσμα καὶ τὸ στόμιο δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ περάσουν. Ἦθελε νὰ βγεῖ ἀλλὰ δὲν μποροῦσε ἢ γιατί τὰ ἁμαρτήματά του ἦταν ἀνίατα ἢ γιατί δὲν εἶχε ἀκόμα ἐκτίσει τὴν ποινὴ του καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο μούγκριζε. Τότε ὀρμᾶνε πάνω σὲ ὄλους αὐτοὺς κάτι ἀγριάνθρωποι κατακόκκινοι ἀπὸ τὴ φλόγα, δένουν τὸν Ἄρδιαῖο καὶ μερικοὺς ἄλλους καὶ ὄλους μαζὶ τοὺς ρίχνουν καταγῆς, τοὺς γδέρνουν καὶ τοὺς σέρνουν ἔξω ἀπ' τὸ δρόμο πάνω σὲ ἀσπαλάρθους, ὅπου ξεσκίζονταν οἱ σάρκες τους. Σ' αὐτοὺς ποὺ συναντοῦσαν, ἐξηγοῦσαν γιατί τοὺς μεταχειρίζονταν ἔτσι, καθὼς ἐπίσης τοὺς ἔλεγαν πὼς πῆγαιναν νὰ τοὺς πετάξουν στὸν Τάρταρο⁸⁰.

Οἱ ψυχὲς μετὰ τὴν τιμωρία ἢ τὴν ἀμοιβὴ πῆγαιναν σὲ ἕναν τόπο φωτεινὸ, ὅπου βρισκόταν τὸ Ἄρδάχι τῆς ἀνάγκης καὶ μπροστὰ στὶς τρεῖς μοῖρες ἢ θυγατέρες τῆς ἀνάγκης: Λάχεση, Κλωθὴ καὶ Ἄτροπος.

77. *Πολιτεία I*, 614b-615a.

78. Πρβλ. *Φαῖδρος*, 249c.

79. *Πολιτεία I*, 615bc.

80. *Πολιτεία I*, 615c-616a.

Κάποιος προφήτης ἔδειχνε στὸν καθένα τὴ θέση γιὰ νὰ καθίσει καὶ νὰ διαλέξει ἓναν κλῆρο. Ἀφοῦ ἀνέβηκε σ' ἓνα ὑψηλὸ βῆμα τοὺς ἔλεγε: «Ψυχαὶ ἐφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου θνητοῦ γένους θανατηφόρου. οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε. πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρήσθω βίον ᾧ συνέσται ἐξ ἀνάγκης. ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἦν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἐκάστης ἔξει. αἰτία ἐλομένου Θεὸς ἀναίτιος»⁸¹. Ἀφοῦ διάλεξε ἐλεύθερα ὁ καθένας τὸν κλῆρο του, ὁ προφήτης παρουσίαζε μπροστά τους δείγματα ζωῆς, περισσότερα ἀπ' αὐτοὺς. Τὰ δείγματα ἀναφέρονταν σὲ βίους ζῶων καὶ ἀνθρώπων πολλῶν εἰδῶν. Ἐδῶ βρῖσκεται ἡ μεγάλη δυσκολία. Νὰ διαλέξει κανεὶς ἀνάμεσα στὸν καλύτερο καὶ στὸν χειρότερο τρόπο ζωῆς. Αὐτὸ θὰ γίνεῖ μὲ τὴν παιδεία. Ἡ μάθησις εἶναι ἐκείνη πού θὰ τοῦ δώσει νὰ καταλάβει τὴν ὀρθὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀρετὴ τοῦ βίου καὶ θὰ τὸν βοηθήσει νὰ διαλέξει τὸν καλύτερο τρόπο ζωῆς. Γι' αὐτὸ χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψει κάθε ἄλλο μάθημα καὶ νὰ ἀποκτήσει αὐτὴ τὴν ἰκανότητα διάκρισης καλοῦ-κακοῦ, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται ὄχι μόνο μὲ τὴ μάθησις ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πείρα πού ἀποκτᾶται κανεὶς μέσ' ἀπὸ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς. Καὶ ὅμως — ὅπως διηγεῖται ὁ ἀγγελιοφόρος Ἡρ — πολλοὶ πού κατέβηκαν ἀπ' τὸν οὐρανὸ ἀπέτυχαν στὴν ἐκλογή τους γιατί δὲν εἶχαν πείρα τῶν κακῶν τῆς ζωῆς. Ἀπεναντίας, πολλοὶ πού ἔρχονταν ἀπ' τὴ γῆ, ἐπειδὴ εἶχαν ὑποφέρει οἱ ἴδιοι ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶδαν ἄλλους νὰ ὑποφέρουν, δὲν ἔκαναν ἀπερίσκεπτα τὴν ἐκλογή τους καὶ πέτυχαν. Γι' αὐτὸ χρειάζεται — λέγει ὁ Σωκράτης — σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ νὰ ἀφοσιώνεται κανεὶς στὴν ὑγιὴ φιλοσοφία γιὰ νὰ ζῆ εὐτυχῆς ὄχι μόνο ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πορεία του πρὸς τὰ 'κεῖ καὶ ἀντίθετα⁸². Ἀφοῦ ὅλες οἱ ψυχῆς διάλεξαν τοὺς βίους τους παρουσιάστηκαν μὲ τὴ σειρά τους στὴ Λάχεσις, ἡ ὁποία ἔδωσε σὲ κάθε μιὰ γιὰ συνοδὸ τὸ δαίμονα, πού αὐτὴ διάλεξε σὰν φύλακα καὶ βοηθὸ στὴ ζωῆς. Αὐτὸς τὴν ὀδήγησε στὴν Κλωθώ, ἡ ὁποία ἐπικύρωσε τὴ μοῖρα πού τῆς ἔτυχε καὶ τὴν ἔφερε σιὸ γνέψιμο τῆς Ἀτροπόου. Ἀπ' ἐκεῖ χωρὶς νὰμποροῦν νὰ γυρῶσιν πίσω, πηγαινὶν κάτω ἀπ' τὸν θρόνον τῆς ἀνάγκης καὶ ὕστερα ἀρχίζαν νὰ βαδίζουσαν πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Λήθης.

81. *Πολιτεία I*, 616b-617e. «Ψυχῆς ἐφήμερες, τῶρ' ἀρχίζει ἄλλη περίοδος ζωῆς γιὰ τὸ θνητὸ γένος μὲ ἀπώληξιν πάλιν τὸ θάνατο. Δὲν θὰ σᾶς διαλέξῃ ὁ δαίμονας, ἀλλὰ σεῖς θὰ διαλέξετε τὸ δαίμονά σας. Ὁ πρῶτος πού θὰ τὸν ὑποδείξῃ ὁ κλῆρος, θὰ ἐκλέξῃ πρῶτος τὸ βίον του πού θὰ τὸν ζῆσιν κατ' ἀνάγκη. Ἡ ἀρετὴ εἶναι κτῆμα ἀδέσποτο καὶ καθένας θὰ πάρῃ ἀπ' αὐτὴ τὸ μερικὸν του ἀνάλογον μὲ τὴν τιμὴν ἢ τὴν περιφρόνησιν πού θὰ τῆς ἔχη. Ὁ καθένας εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἐκλογήν του· ὁ Θεὸς ἀνεύθυνος» (617de). Μετάφρασις: Ἰωάννης Γρυπάρης, (Ἐκδοσις «I. Ζαχαρόπουλος», Ἀθήνα χ.χ.).

82. *Πολιτεία I*, 618, 619.

Βάδιζαν μέσα σὲ φοβερὴ καὶ πνιγηρὴ ζέστη, γιατί δὲν ὑπῆρχε κανένα δένδρο καὶ ὅταν βράδιαζε κατασκήνωναν στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ἀμέλιτα, τοῦ ὁποῖου τὸ νερὸ δὲν μποροῦσε νὰ κρατήσῃ κανένα δοχεῖο. Κάθε ψυχὴ ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ πιεῖ μία ὀρισμένη ποσότητα νεροῦ ἀλλὰ μερικὲς δὲν εἶχαν ἀρκετὴ φρόνηση καὶ ἔπιναν περισσότερο. Τότε ὁμως ἔχαναν παντοτινὰ τὴν ἀνάμνηση τῶν προηγουμένων. Στὴ συνέχεια ἔπεφταν γιὰ ὕπνο. Τὰ μεσάνυχτα ἀκούστηκε βροντὴ καὶ ἐγινε σεισμός· καὶ ξαφνικὰ ἐκσφεδονίστηκαν πρὸς τὰ πάνω «ἄπτοντας ὡσπερ ἀστέρας» ἄλλη ἐδῶ καὶ ἄλλη ἐκεῖ, ὅπου θὰ ἀρχίζε ἡ καινούργια τους ζωὴ⁸³.

Στὸ μῦθο αὐτὸ ἐπισημαίνονται τὰ ἐξῆς βασικὰ σημεῖα:

- 1) Ὁ ἀγώνας τῆς ψυχῆς νὰ διαμορφωθεῖ σὰν ἐλεύθερη προσωπικότητα.
 - 2) Ἡ ἐκλογὴ γίνεται μετὰ τὸ θάνατο: ἄρα στὴν αἰωνιότητα καὶ ὄχι στὴ χρονικότητα.
 - 3) Ἡ ἐκλογὴ γίνεται μὲ ἀπόλυτη ἐλευθερία καὶ ἔχει μεταφυσικὸ χαρακτήρα.
 - 4) Φαίνεται ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴν παρούσα καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ μὲ τὴν πείρα καὶ τὴν παιδεία.
 - 5) Τονίζεται τὸ ἀμετάβλητο εἶδος τῆς ζωῆς ποὺ διαλέγει ἡ κάθε ψυχὴ.
 - 6) Ὁ πόθος τῆς ψυχῆς γιὰ τὴ γνώση εἶναι ἔμφυτος.
 - 7) Ἡ ζωὴ μας ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκτὸς τῆς χρονικότητας. Σὰν ἀποτέλεσμα ὁμως βρίσκεται μέσα σὲ αὐτήν. Ἄρα ἡ προσωπικότητα βρίσκεται μέσα σὲ μία ἀδιάσπαστη ἐνότητα.
 - 8) Βασικὸς καὶ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας εἶναι ἡ ἐνότητα ἢ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴ γνώση.
 - 9) Ὑπάρχει ἀδιάκοπος ἀγώνας τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὴν ἰδέα.
 - 10) Τίθεται καὶ ἀπαντᾶται τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς θέσεως τῆς ψυχῆς μέσα στὴν αἰωνιότητα. Ἔτσι βλέπομε ὅτι «ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς γνώσεως τῆς δράσεως, τῆς σκέψεως καὶ τῆς βουλήσεως»⁸⁴.
- Ἡ βασικὴ πρόταση τοῦ μῦθου εἶναι ὅτι «ἡ ὑπευθυνότητα εἶναι στὸν ἐκλογέα - ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὑπεύθυνος»⁸⁵.

83. Πολιτεία I, 620d-621b.

84. Δ. Σαβράμη, *Ἡ ἠθικὴ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἠθικὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», ἐν Ἀθήναις 1961, σσ. 73-75.

85. T. Robinson, *ὁ.π.*, σελ. 129.

Οἱ ἀνθρώπινες ψυχὲς ἐδῶ διακρίνονται σὲ δίκαιες καὶ ἄδικες. Οἱ ἄδικες ἐπίσης διακρίνονται σὲ «ἀνίατες» καὶ «ιάσιμες». Οἱ δίκαιες μαζὶ μ' αὐτές, ποὺ διέπραξαν «ιάσιμα» ἁμαρτήματα, μποροῦν νὰ διαλέξουν μία καινούργια ζωὴ ἀπ' τὰ προσφερόμενα δείγματα. Τὶς «ἀνίατες» ὅμως τὶς περιμένει ἡ αἰώνια τιμωρία. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀναφέρεται στὸν «Φαῖδρο» ὅπου οἱ ψυχὲς (δίκαιες-ἄδικες) μποροῦν νὰ διαλέξουν τὴ νέα ζωὴ τους⁸⁶.

Ἄπ' αὐτὰ ποὺ ἐκθέτει ὁ Πλάτων στὸ «Φαῖδρο» καὶ στὴν «Πολιτεία» μποροῦν νὰ σημειωθοῦν τρεῖς βασικὰ σημεῖα τῆς Πλατωνικῆς ἐσχατολογίας.

1. Ἡ ἀνθρώπινη ὕπαρξη καὶ παρουσία πάνω στὴ γῆ, εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιας μεταφυσικῆς ἐπιλογῆς, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται κατὰ διαστήματα.

2. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ καὶ μετὰ τὸ βιολογικὸ του θάνατο νὰ ἐκδηλώσει τὴν ἐλευθερία τῆς θελήσεώς του καὶ νὰ μεταβάλλει τὴν πνευματικὴ του κατάσταση.

3. Δὲν ὑπάρχει ἐξάρτηση ἀνάμεσα στὴν ἀτομικὴ καὶ τὴ γενικὴ κρίση. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀτομικῆς κρίσης κάθε ψυχῆς δὲν παγιώνεται αἰώνια μὲ τὴ γενικὴ, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνατραπεῖ, ὅταν ὑπάρχει ἡ κατάλληλη παιδευσὴ τῆς. Ἡ μόνη ἐξαίρεση εἶναι αὐτὴ ποὺ προαναφέραμε δηλαδὴ τῶν «ἀνιάτων» ψυχῶν⁸⁷.

γ) Στὸν «ΤΙΜΑΙΟ» [(42d-d) (90bce)].

Στὸν «Τίμαιο» ἐπίσης διακρίνει κανεὶς τὴν αἰώνια ἀνακύκλιση μέσα ἀπ' τὴν μετενσάρκωση.

Ὅποιος κατορθώσει νὰ ζήσει σωστὰ τὸν καθορισμένο χρόνο τῆς ζωῆς του, θὰ ἐπανεέλθει στὴν κατοικία τοῦ δικοῦ του ἄστρου καὶ θὰ ζήσει ζωὴ εὐτυχισμένη, ὅμοια μ' ἐκείνη τοῦ ἄστρου. Ὅποιος ὅμως ἀποτύχει νὰ ζήσει σωστὰ θὰ μεταμορφωθεῖ κατὰ τὴ δευτέρη γέννηση σὲ γυναίκα⁸⁸.

Ἄν ἐξακολουθήσει δὲ κάποιος νὰ εἶναι κακός, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τῆς κακίας του, θὰ μετενσαρκώνεται κάθε φορὰ, ὅμοια μὲ τὸ κακό του ἦθος, σὲ ἀνάλογο ἄ-λογο ζῶο. Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν μετενσαρκώσεων δὲν θὰ βρίσκουν τέλος τὰ βάσανά του. Μόνο ὅταν ὑποτάξει μὲ τὸ λογικὸ του τὴν προσκολληθεῖσα μᾶζα ἀπὸ φωτιά, νερό, ἀέρα καὶ γῆ, ἡ ὁποία εἶναι θορυβώδης καὶ ἄ-λογος, θὰ ἐπανεέλθει

86. Βλ. Θ. Ζήση, *δ.π.*, σελ. 75.

87. Βλ. Θ. Ζήση, *δ.π.*, σελ. 74.

88. *Τίμαιος*, 90e.

στην ἀρχική μορφή τῆς ἄριστης κατάστασης στην ὁποία βρισκόταν⁸⁹. Ὅταν κάποιος εἶναι παραδομένος ὑπέρμετρα στίς ἡδονές καί στίς ἔριδες, ὅταν οἱ σκέψεις του γίνονται θνητές, τότε γίνεται τελείως θνητός ἄνθρωπος (ὅσο εἶναι δυνατόν νὰ γίνει) καί μέσα του δὲν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο παρὰ μόνο τὸ θνητό, γιατί αὐτὸ μόνο ἔχει ἀναπτύξει ὑπέρμετρα. Δηλαδή βλέπομε ὅτι ὑπάρχουν καί βαθμοὶ ἀθανασίας ἀνάλογα μὲ τὴν κυριαρχία τῶν παθῶν⁹⁰.

Ἀντίθετα ὅταν κάποιος ἄλλος ἔχει καλλιεργήσει τὴ φιλομάθεια καί τίς ἀληθινές σκέψεις, σκεπτόμενος κυρίως τὰ ἀθάνατα καί θεϊκὰ πράγματα, αὐτὸς θὰ κατορθώσει ν' ἀγγίξει τὴν ἀλήθεια καί νὰ μετασχεῖ τῆς ἀθανασίας ἀπολαμβάνοντάς τὴν ἐξ ὀλοκλήρου⁹¹.

δ) Στὸ «ΓΟΡΓΙΑ» (523a-527a).

Ὁ Σωκράτης ἐδῶ διηγεῖται στὸν Καλλικλῆ τὸ νόμο ποὺ ὑπάρχει γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν πεθάνουν⁹².

Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ θὰ ζήσει σύμφωνα μὲ τοὺς θεῖους καί τοὺς ἀνθρώπινους νόμους, ὅταν πεθάνει θὰ κατοικήσει «εἰς μακάρων νήσους» εὐτυχισμένος καί μακριὰ ἀπὸ κάθε δυστυχία. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ ζήσει παραβαίνοντας αὐτοὺς τοὺς νόμους, ρίχνεται στὸ δεσποτήριον ποὺ ὀνομάζεται Τάρταρος γιὰ νὰ δικαστεῖ καί νὰ τιμωρηθεῖ⁹³.

Γιὰ νὰ μὴν γίνονται ἀδικίες κατὰ τὴν κρίση τῶν ψυχῶν, ὅπως γίνονταν παλαιότερα⁹⁴, ὀρίζονται νέοι δικαστές: Ὁ Μίνωας, ὁ Ροδόμανθος καί ὁ Αἰακός. Αὐτοί, ὅταν πεθάνουν, θὰ δικάζουν «ἐν τῷ λειμῶνι» καί «ἐν τῇ τριόδῳ» ἀπ' ὅπου φεύγουν οἱ δρόμοι γιὰ τίς «μακάρων νήσους» καί «δ' εἰς Τάρταρον».

Ὁ Ροδόμανθος θὰ δικάζει αὐτοὺς ποὺ κατάγονται ἀπ' τὴν Ἀσία, ὁ Αἰακὸς αὐτοὺς ποὺ κατάγονται ἀπ' τὴν Εὐρώπη καί ὁ Μίνωας θὰ κρίνει ὀριστικὰ τὴν τύχη κάθε ψυχῆς γιὰ τὴν ὁποία ἔχει ἀπορία ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δύο βασικοὺς δικαστές⁹⁵.

Ἡ τιμωρία τῶν ἀμαρτωλῶν μὲ πόνους, θλίψεις, κ.λπ. τόσο στὸν

89. *Τίμαιος*, 42b-d.

90. Βλ. Ν. Βλυζιώτη - Χ. Παπαναστασίου, *ὁ.π.*, σελ. 248 καὶ 46.

91. *Τίμαιος*, 90bc.

92. Πρόκειται γιὰ Ὁρφικὲς ἀντιλήψεις. Βλ. Ἡρώδης Κορμπέτη, *Πλάτωνος Ἐπιστολὴ Ζ*, εἰσαγωγή - μετάφραση, καί σημειώσεις, ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ «Προτύλαια», Ἀθήνα 1938, σελ. 30.

93. *Γοργίας*, 523ab.

94. *Γοργίας*, 523c-e.

95. *Γοργίας*, 524a.

παρόντα κόσμο, ὅσο καὶ στὸν Ἄδη μετὰ τὸ θάνατό τους, ἀποβλέπει στὴν ὠφέλειά τους, βοηθώντας τους νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὰ δεσμὰ τῆς ἀδικίας. Αὐτὸ ἰσχύει βέβαια γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν διαπράξει «*ιάσιμα ἀμαρτήματα*», δηλαδή μικρὰ καὶ ὄχι πολὺ σοβαρὰ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τους. Ὅσοι ὁμως ἔχουν διαπράξει μέγιστα ἀδικήματα «*οὐκέτι ὀνίνανται οὐδέν, ἅτε ἀνίατοι ὄντες*». Αὐτοὶ τιμωροῦνται παραδειγματικὰ μὲ τὶς μέγιστες, ὀδυνηρότατες καὶ φοβερότατες ποινὲς αἰωνίως. Βρίσκονται δὲ κρεμασμένοι στὸ δεσμοτήριό τοῦ Ἄδη γιὰ νὰ γίνονται παραδείγματα καὶ θεάματα σ' ὅλους τοὺς ἀδικούς ποὺ φτάνουν στὸν Ἄδη⁹⁶.

Οἱ περισσότεροὶ μᾶλλον ἀπ' αὐτούς, ποὺ ἀποτελοῦν αὐτὰ τὰ παραδείγματα, ὑπῆρξαν τύραννοι, βασιλιάδες, ἄρχοντες πόλεων καὶ πολιτευόμενοι. Διότι μὲ τὴν ἐξουσία, ποὺ εἶχαν στὰ χέρια τους, διέπρατταν τὰ μεγαλύτερα καὶ πιὸ ἀνόσια ἀμαρτήματα. Μερικοὺς ἀπ' αὐτούς ἀναφέρει καὶ ὁ Ὅμηρος⁹⁷. Δὲν θὰ μπορούσε τέτοιου εἴδους ἀδικήματα νὰ διαπράξει ἓνας ἀπλὸς πολίτης. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο κανένας ποιητῆς δὲν παρουσίασε κανένα ἀπλὸ πολίτη νὰ τιμωρεῖται μὲ τέτοιες μεγάλες καὶ αἰώνιες τιμωρίες. Αὐτὸ ὁμως δὲν σημαίνει πὼς καὶ ἀπ' τοὺς ἰσχυροὺς (βασιλιάδες κ.λπ.) δὲν ὑπῆρχαν καὶ ἀγαθοί⁹⁸.

Ὅταν ὁ Ροδόμανθος συλλάβει κάποιον ἀπ' αὐτούς, δὲν γνωρίζει ποιὸς εἶναι καὶ ἀπὸ ποιούς κατάγεται, ἀλλὰ πὼς εἶναι πονηρός. Καὶ ὅταν τὸ διαπιστώσει αὐτὸ τὸν στέλνει στὸν Τάρταρο, ἀφοῦ τοποθετήσει πάνω του μιὰ σφραγίδα ποὺ δείχνει ἂν τὰ ἀμαρτήματα εἶναι ἰάσιμα ἢ ὄχι. Ἐκεῖ τιμωρεῖται ἀνάλογα. Ἄν δεῖ ὁμως κάποια ψυχὴ ἐνὸς ἀπλοῦ πολίτη, ὁ ὁποῖος ἔζησε μὲ ὁσιότητα καὶ φρόνηση, ὅπως καὶ ἡ φιλόσοφος ψυχὴ, τὴ θαυμάζει καὶ τὴ στέλνει «στὰ νησιὰ τῶν μακάρων»⁹⁹.

Γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἀνοήτων, ποὺ ὁ Πλάτων ὀνομάζει «*ἀμυήτους*»¹⁰⁰,

96. *Γοργίας*, 525bc.

97. Τὸν Τάνταλον, γιὸ τοῦ Δία, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε βασιλιάς τῆς Λυδίας καὶ πατέρας τοῦ Πέλοπος. Τὸν Σίσυφον, γιὸ τοῦ Αἰόλου ποὺ θεωρεῖται ἰδρυτῆς τῆς Κορίνθου καὶ τὸν Τυτὸν γιὸ τοῦ Δία. Τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποῖους τιμωρήθηκαν, βλ. Σ. Τζουμελέα, *Πλάτωνος Γοργίας*, εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως Γ. Κορδάτος, «*Ἰ. Ζαχαρόπουλος*», Ἀθήνα χ.χ., σσ. 256-257.

98. *Γοργίας*, 525d-526a.

99. *Γοργίας*, 526bc.

100. «*“Ἀμύητοι” οἱ μὴ... Ἀμύητοι*» ... οἱ μὴ μεμνημένοι στὰ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἰδίως δὲ τὴν ἄρρητον εὐχαρίστησιν τῆς ψυχῆς προερχομένης ἐκ τῆς κατανοήσεως τῶν αἰδίων φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων τῶν διεπόντων τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ βίου σύμφωνα πρὸς τοὺς νόμους τοῦτους», Σ. Τζουμελέα, *ὁ.π.*, σελ. 160.

κάνει λόγο ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης πάλι στὸ «Γοργία»¹⁰¹.

Τὸ μέρος τῆς ψυχῆς τοῦ «ἀμύητου», ὅπου βρίσκονται οἱ ἐπιθυμίες (ἐπιθυμητικὸ) μοιάζει μὲ πιθάρι χωρὶς πυθμένα καὶ ἔτσι αὐτὸ ποτὲ δὲν γεμίζει. Οἱ «ἀμύητοι», ποὺ βρίσκονται στὸν Ἄδη, θὰ εἶναι δυστυχέστατοι καὶ θὰ κουβαλοῦν σ' αὐτὸ τὸ τρύπιο πιθάρι νερό, μὲ κάποιο ἄλλο διάτρητο κόσκινο. Τὸ κόσκινο αὐτὸ εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ διάτρητη καθὼς εἶναι δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τίποτε ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς λησμονιάς¹⁰².

Ἐδῶ ὁ Σωκράτης δίνει ἀλληγορικὴ ἐρμηνεῖα στὸ μῦθο τῶν Δαναϊδῶν. Τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς τῶν «ἀμύητων» μοιάζει μὲ διάτρητο πιθάρι, ἐνῶ ὅλη ἡ ψυχὴ μὲ τὸ διάτρητο κόσκινο τῶν Δαναϊδῶν. Ὁ ἀδιάκοπος ἀγώνας τῶν «ἀμύητων» γιὰ νὰ πληρώσουν τίς ἐπιθυμίες τους παρομοιάζεται μὲ τὸν ἀγώνα τῶν Δαναϊδῶν γιὰ νὰ πληρώσουν τὸν διάτρητο πίθο¹⁰³.

Ἐπίσης τὰ τρύπια πιθάρια μᾶς θυμίζουν κυρίως τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀμέλητος. Τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ α) δὲν συγκρατεῖται ἀπὸ κανένα δοχεῖο καὶ β) Ὅποιος πιεῖ ἀπ' αὐτὸ βυθίζεται στὴ λήθη, ἀφοῦ χάνει κάθε ἀνάμνηση τῶν προηγουμένων. Ὁ ποταμὸς αὐτός, ποὺ ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν «Πολιτεία», σημαίνει τελικὰ τὴ λήθη, τὴ λησμονιὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν τεμπελιά καὶ τὴν ἀμέλεια. Ὅποιος πίνει ἀπ' αὐτὸ τὸ νερὸ τοῦ Ἀμέλητος (τῆς λήθης), μοιάζει μὲ τὸν «ἀμύητο» ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸ νερὸ στὸ δοχεῖο του. Ἐπειδὴ φεύγει καὶ χάνεται συνεχῶς, ὅπως καὶ τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ. Τὸ σκόρπισμα τοῦ νεροῦ σημαίνει τὴ διάλυση καὶ τὴν ἐκθεμελίωση τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία χάνει τὴ συνοχὴ τῆς καὶ τὴν περισυλλογὴ τῆς, ὅταν ἀκριβῶς χάσει τὴ μνήμη τῆς καὶ γίνῃ ἀντικείμενο λήθης¹⁰⁴. Γι' αὐτὸ —λέγει ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Καλλικλῆ— σκέπτομαι νὰ παρῶσιάσω στὸν κριτὴ «ὕγιεσιτάτην τὴν ψυχὴν». Αὐτὸ ὅμως χρειάζεται ἀγώνα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ὑψηλότερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἀγώνες τῆς ζωῆς. Καὶ σὲ κατακρίνω ἐπειδὴ δὲν προσπαθεῖς νὰ βοηθήσεις τὸν ἑαυτὸ σου διότι, ὅταν ἔλθῃ αὐτὴ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, «ὁ υἱὸς τῆς Αἰγίνης» (Αἰακὸς) θὰ σὲ συλλάβῃ καὶ θὰ σὲ ὀδηγεῖ, ἐνῶ ἐσὺ θὰ ζαλιστεῖς καὶ θὰ χασμηθεῖς, ἀργότερα δὲ στὸ δικαστήριον θὰ σὲ ἐξευτελίσει μὲ κάθε τρόπο¹⁰⁵.

101. *Γοργίας*, 493a-d.

102. *Γοργίας*, 493bc.

103. Βλ. Σ. Τζουμελέα, *ὁ.π.*, σελ. 161.

104. Βλ. Ν. Ματσούκα, *Λόγος καὶ Μῦθος*, σσ. 94-95.

105. *Γοργίας*, 526d-527a.

Διακρίνει κανείς ὅτι ἡ μεταθανάτια πορεία τῶν ψυχῶν στὸ «Γοργία» διαφέρει κάπως ἀπ' τοὺς προηγουμένους διαλόγους («Πολιτεία» - «Φαῖδρο» - «Τίμαιο») στὸ ἐξῆς:

Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἡ αἰώνια καὶ ἀτέλειωτη ἀνακύκλιση τῶν ψυχῶν (διαρκεῖς μετενσαρκώσεις), ἀλλὰ κάποτε ἐπέρχεται ἡ αἰώνια τιμωρία ἢ ἡ αἰώνια εὐδαιμονία. Οἱ «άνιατες ψυχές» καταδικάζονται στὸν Τάρταρο. Ἐνῶ οἱ ψυχές τῶν δικαίων, αὐτῶν ποὺ ἔζησαν μὲ ὁσιότητα καὶ φρόνηση, ζοῦν αἰώνια «εἰς μακάρων νήσους».

Ὁ μῦθος τοῦ «Γοργία» δὲν ἔχει σμιλευτεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, τὸν λόγο, ἀλλὰ ὁ Πλάτων δουλεύει μὲ θρησκευτικὰ στοιχεῖα, δανεισμένα ἀπ' τὸν Ὁρφισμό. Ἀντίθετα στοὺς μῦθους τῆς «Πολιτείας» καὶ τοῦ «Φαίδωνα» (ποὺ θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια) ὑπάρχει κάποια συσχέτιση μύθου καὶ λόγου (ἐπιστήμης): Μὲ τὸ ἀδράχτι τῆς ἀνάγκης γίνονται ὅλα τὰ κυκλογυρίσματα τοῦ οὐρανοῦ¹⁰⁶.

Περίπου κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο παρουσιάζονται τὰ πράγματα καὶ στὸ «Φαίδωνα».

ε) Στὸ «ΦΑΙΔΩΝΑ» [(80e-82c) (107d-115a)].

Ὁ Πλάτων στὸ «Φαίδωνα», μετὰ τὴν τρίτη κατὰ σειρὰ ἀπόδειξή του γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, κάνει λόγο διὰ τοῦ Σωκράτη γιὰ τὴν μεταθανάτια πορεία τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν. Ἐχει προηγηθεῖ βέβαια ἡ συνομιλία μὲ τὸν Κέβη καὶ τὸν Σιμμία, κατὰ τὴν ὁποία παρουσιάζεται ἡ διαρχική του ἀνθρωπολογία (σῶμα-ψυχή).

Ἡ ψυχή, κατὰ τὸν θάνατο, ὅταν ἀποχωρίζεται ἀπ' τὸ σῶμα, μπορεῖ νὰ εἶναι καθαρὴ ἢ μολυσμένη καὶ ἀκάθαρτη.

Ἐὰν εἶναι καθαρὴ, δηλαδὴ δὲν συμπαρασύρει μαζί της τίποτε τὸ σωματικό, ἐπειδὴ κατὰ τὴ ζωὴ τῆς δὲν εἶχε καμμιά ἐπικοινωνία μὲ τὸ σῶμα καὶ φιλοσοφοῦσε ὀρθά, ἀπέρχεται πρὸς τὸ ὅμοιό της, τὸ ἀόρατο, τὸ θεῖο, τὸ ἀθάνατο, τὸ σοφόν. Ἐκεῖ θὰ ζήσει μὲ εὐδαιμονία, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ περιπλανήσεις, παραλογισμούς, φόβους, ἔρωτες καὶ τ' ἄλλα ἀνθρώπινα κακά, περνώντας τὸν ὑπόλοιπο χρόνον τῆς μαζί μὲ τοὺς Θεοὺς¹⁰⁷.

Ἄν εἶναι ὅμως μολυσμένη καὶ ἀκάθαρτη, ἐπειδὴ συναναστρεφόταν πάντοτε τὸ σῶμα, (τὸ ὁποῖο ἀγαποῦσε καὶ περιποιοῦσαν θεωρώντας σὰν ἀληθινὸ κάθε ὑλικὸ καὶ σωματοειδὲς σ' ἀντίθεση μὲ τὸ ἀόρατο καὶ νοητό, τὸ ὁποῖο ἀπέφευγε καὶ μισοῦσε), ἔχει διαφορετικὴ

106. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, σελ. 308.

107. *Φαίδων*, 80e-81a. Ἐδῶ γίνεται ἔμμεση ἀναφορὰ στὴν πίστη τῶν Ὁρφικῶν, ὅτι ἡ ψυχή ἐφ' ὅσον εἶναι καθαρὴ ζῆ κοντὰ στοὺς Θεοὺς.

«σύσταση» καὶ ἀκολουθεῖ διαφορετικὴ πορεία. Μιὰ τέτοια ψυχὴ περιέχει τὸ βαρὺ, τὸ γεῶδες¹⁰⁸ καὶ τὸ ὄρατό, χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ γίνεται κι αὐτὴ βαρῖα καὶ ἔλκεται πρὸς τὴν γῆ, τὸν ὄρατό τόπο, ἐπειδὴ φοβάται τὸν Ἄδη καὶ στριφογυρνᾷ γύρω ἀπ' τὰ μνημεῖα καὶ τοὺς τάφους μὲ τὴ μορφὴ τῶν φαντασμάτων. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐκπληρώνουν οἱ ψυχὲς αὐτὲς ἓνα εἶδος ποιητῆς, διότι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἔζησαν στὴν προηγούμενη ζωὴ τους ἦταν κακός¹⁰⁹. Ἔτσι θὰ περιπλανῶνται μέχρι τὴ στιγμή πού τὸ σωματοειδές, πού τις συνοδεύει, θὰ ἐπιθυμήσει νὰ δεσμευτοῦν πάλι μέσα σὲ κάποιον σῶμα. Ὅχι ὅμως σ' ἓνα ὁποιοδήποτε σῶμα ἀλλά, ὅπως εἶναι φυσικό, σὲ σῶμα πού ἔχει τις ἴδιες ἀμαρτωλὲς συνήθειες.

Ἐκεῖνοι πού ἦταν ἐπιρρεπεῖς στὴ γαστριμαργία, στὴν ἀκολασία καὶ στὴ φιλοποσία, ἀνίκανοι νὰ χαλιναγωγῆσουν τὰ πάθη τους, οἱ ψυχὲς τους μετενσαρκώνονται σὲ ὄνους καὶ ἄλλα παρόμοια θηρία. Οἱ ψυχὲς ἐκείνων πού ἦταν τύραννοι, ἄδικοι καὶ ἄρπαγες, μετενσαρκώνονται σὲ γύπες καὶ γεράκια.

Ἀπ' τοὺς ὑπολοίπους ἄλλοι μετενσαρκώνονται σὲ ζῶα, ἀνάλογα μὲ τὰ ἦθη τους, καὶ ἄλλοι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἔζησαν μὲ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη ἀπὸ συνήθεια κι ἐμπειρία καὶ ὄχι ἀπὸ φιλοσοφία καὶ καθαρὴ διανόηση, σὲ ἡμερο γένος μελισσῶν ἢ σφηκῶν ἢ μυρμηκιῶν ἢ ἀκόμη καὶ στὸ ἀνθρώπινο, γινόμενοι πάλι ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι θὰ ζήσουν μὲ μέτρο ὅλη ἡ ζωὴ τους¹¹⁰.

Οἱ πραγματικοὶ φιλόσοφοι «οἱ ὀρθῶς φιλοσοφοῦντες» δὲν παραδίδονται στὶς σωματικὲς ἐπιθυμίες, οὔτε εἶναι φιλοχρήματοι, φιλαρχοὶ καὶ φιλόδοξοι. Γι' αὐτὸ οἱ ψυχὲς τους, σὲ ἀντίθεση πρὸς ἐκείνες τῶν μισασμένων, θὰ φτάσουν καὶ θὰ παραμείνουν κοντὰ στοὺς Θεοὺς¹¹¹.

Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση — λέγει ὁ Σωκράτης — καθέννας, ὅταν πεθαίνει, ὀδηγεῖται ἀπ' τὸ δαίμονά του (τὸν ὁποῖο ὤρισε ἡ τύχη κατὰ τὴν περίοδο τῆς ζωῆς του) στὸν τόπο τῆς κρίσεως καὶ ἀπὸ κεῖ στὸν Ἄδη. Ἐκεῖ κάθονται ὅσο χρονικὸ διάστημα χρειάζεται καὶ κατόπιν ἐπανερχοῦνται στὴ ζωὴ διὰ τῆς μετενσαρκώσεως μὲ ἄλλο ὄδηγό. Ἡ κόσμος καὶ φρόνιμη ψυχὴ ἀκολουθεῖ τὸν ὄδηγό της καὶ γνωρίζει τὴν τύχη της. Ἡ ἀκάθαρτη δὲν βρῖσκει οὔτε συνοδοιπόρο, οὔτε ὄδηγό

108. Πρόκειται ἐπίσης γιὰ Μυστικὴ - Ὀρφικὴ ἀντίληψη, βλ. Β. Καλογεραῖ, ὁ.π., σελ. 87 καὶ Ν. Βασιλόπουλου, ὁ.π., σελ. 105.

109. *Φαίδων*, 81b-d.

110. *Φαίδων*, 81e-82b.

111. *Φαίδων*, 82c.

γιατὶ ὄλοι ἀπομακρύνονται γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγουν. Ἔτσι, περιπλανᾶται σὲ μία κατάσταση πλήρους ἀμηχανίας, μέχρις ὅτου συμπληρωθεῖ ὁ ἀπαραίτητος χρόνος καὶ ἀναγκαστικὰ πλέον κατοικεῖ κάπου. Ἀντίθετα, ἡ ψυχὴ, ποὺ πέρασε τὴ ζωὴ τῆς μὲ μέτρο καὶ καθαρότητα, ἀφοῦ βρεῖ Θεοὺς σὰν ὁδηγοὺς καὶ συνοδοιπόρους, ἔρχεται καὶ κατοικεῖ στὸν τόπο ποὺ τῆς ἀρμόζει¹¹².

Στὸν τόπο τῆς κρίσεως δικάζονται κατ' ἀρχὴν καὶ οἱ καλὲς καὶ οἱ κακὲς ψυχὲς γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔζησαν. Γιὰ ὅσους ἀποδειχτεῖ ὅτι ἡ ζωὴ τους ἦταν μέτρια, δηλαδή μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, αὐτοί, ἀφοῦ μποῦν μέσα σὲ μία λέμβο, προχωροῦν μέσα ἀπ' τὸν ποταμὸ Ἀχέρωνα καὶ φτάνουν στὴν Ἀχερουσιάδα λίμνη. Ἐκεῖ κατοικοῦν καὶ ὑποβάλλονται σὲ κάθαρση. Ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν διαπράξει ὀρισμένα ἀδικήματα, ἀφοῦ ἐκτίσουν τὶς σχετικὲς ποινές, ἀπολαμβάνουν στὴ συνέχεια τιμές, καθένας ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία του καὶ τὶς καλὲς πράξεις ποὺ ἔχει κάνει. Ὅσοι, ὅμως, ἔχουν διαπράξει πολλὰ καὶ σοβαρὰ ἀδικήματα, ὅπως ἱεροσυλίες, φόνους καὶ ἄλλα παρόμοια ἐγκλήματα, βρίσκουν τὴν τύχη ποὺ τοὺς ταιριάζει: Ρίπτονται στὸν Τάρταρο καὶ ποτὲ πιά δὲν βγαίνουν ἀπ' αὐτόν. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἂν καὶ διέπραξαν μεγάλα ἀδικήματα, ὅπως π.χ. βιαιοπραγήσαν ἐξ αἰτίας τῆς ὀργῆς τοὺς ἐναντίον τῶν γονέων τοὺς ἢ ἔγιναν ἀνθρωποκτόνοι κάτω ἀπὸ τὸ κράτος τῆς ὀργῆς, ἔχουν διαφορετικὴ τύχη. Ναι μὲν εἶναι ἀνάγκη γιὰ λόγους ἠθικῆς νὰ ριφθοῦν στὸν Τάρταρο, ἀλλὰ ἀφοῦ πέσουν μέσα καὶ παραμείνουν ἐκεῖ γιὰ ἓνα ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα, τὸ κύμα βγάζει τοὺς μὲν ἀνθρωποκτόνους ἔξω πρὸς τὸν Κωκυτόν, τοὺς δὲ πατραλοίας καὶ μητραλοίας στὸν Πυριφλεγέθοντα. Ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς καὶ παρασυρόμενοι ἀπ' τὸ ρεῦμα, φτάνουν στὴν Ἀχερουσιάδα λίμνη. Ἐκεῖ μὲ δυνατὲς φωνὲς ἰκετεύουν ἐκείνους, ποὺ σκότωσαν ἢ ὕβρισαν, νὰ τοὺς συγχωρήσουν καὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ περάσουν τὴ λίμνη. Ἐὰν τοὺς πείσουν, περνοῦν τὴ λίμνη καὶ τελειώνουν τὰ δεινά τους. Διαφορετικὰ γυρίζουν πίσω στὸν Τάρταρο καὶ ἀπὸ κεῖ πάλι στοὺς ποταμοὺς μέχρι νὰ πείσουν ὅσους ἀδίκησαν. Ὅσοι πάλι ἔζησαν μὲ μεγάλη ἀγιότητα, ἐλευθερώνονται καὶ φεύγουν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τόπους, ποὺ βρίσκονται στὰ ἔγκατα τῆς γῆς, καὶ μοιάζουν σὰν δεσμοτῆρια. Ἀνεβαίνουν πάνω στὸν καθαρὸ τόπο διαμονῆς, στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ καθαρίζονται τὸν ἐπόμενο χρόνο ἐπαρκῶς διὰ τῆς φιλοσοφίας, διαμένουν σὲ ἀκόμα ὠραιότερους τόπους¹¹³.

112. *Φαίδων*, 107d-108c.

113. *Φαίδων*, 113d-114c.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μύθου ἐξάγεται καὶ τὸ ἀπαραίτητο ἠθικὸ συμπέρασμα: «Ἄλλὰ τούτων δὴ ἔνεκα χρῆ ὧν διεληλύθαμεν, ὦ Συμμία, πᾶν ποιεῖν ὥστε ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐν τῷ βίῳ μετασχεῖν· καλὸν γὰρ τὸ ἄθλον καὶ ἡ ἐλπίς μεγάλη»¹¹⁴.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα πρέπει καὶ ἀξιίζει νὰ διακινδυνεύσει καὶ νὰ πιστεύσει κανεὶς τὰ πράγματα, ὅπως περίπου ἐξετέθησαν παραπάνω. Ὅποιος ἔζησε περιφρονώντας τοὺς στολισμοὺς καὶ τὶς ἡδονὲς τοῦ σώματος καὶ ἀντίθετα φρόντισε νὰ στολίσει τὴν ψυχὴν του μὲ τὰ δικά της καὶ ὄχι μὲ ξένα στολίδια, δηλαδὴ μὲ σωφροσύνη, δικαιοσύνη, ἀνδρεία, ἐλευθερία καὶ ἀλήθεια αὐτὸς πρέπει νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη γιὰ τὴν τύχη τῆς ψυχῆς του. Πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ξεκινήσει γιὰ τὸν Ἄδη, ὅταν τὸν φωνάξει ἡ εἰμαρμένη¹¹⁵.

Στὸ μῦθο τοῦ «Γοργία» οἱ ψυχῆς χωρίζονται σὲ δύο κατηγορίες: Δίκαιες καὶ ἄδικες. Ὁ μῦθος τοῦ «Φαίδωνα» διπλασιάζει καὶ τὰ εἶδη τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ τοπία. Αὐτὸ γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς ὠρίμανσης τῆς Πλατωνικῆς σκέψης καὶ ψυχολογίας¹¹⁶. Οἱ εὐδαίμονες καὶ στοὺς δύο μύθους ἀποτελοῦν μία τάξη. Οἱ φιλόσοφοι ὅμως ξεχωρίζουν, σύμφωνα μὲ τὸ μῦθο τοῦ «Φαίδωνα», ἀναβαίνοντας καὶ κατοικώντας στὴν ἐπιφάνεια τῆς ἀληθινῆς γῆς. Οἱ ἄδικοι χωρίζονται σὲ τρεῖς κατηγορίες:

α) Στοὺς ἀγιάτρευτους ἐγκληματίες

β) σ' ἐκείνους ποὺ θεραπεύονται ἀπ' τὰ κακά τους καὶ

γ) σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται ἀνάμεσα στοὺς φιλοσόφους καὶ στὶς δύο προηγούμενες κατηγορίες καὶ στέκονται ψηλότερα.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς κατηγορίες ἀδίκων βρίσκονται ὅμως κάτω ἀπ' τὴ γῆ καὶ μόνο οἱ εὐδαίμονες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀνέρχονται στὸν καθαρὸ τόπο διαμονῆς, στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Ὁ τόπος διαμονῆς καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ, παρουσιάζεται μὲ ἀνάλογα χρώματα χωρὶς αὐτὸ νὰ ἐξυπηρετεῖ κανένα ἐπιστημονικὸ σκοπὸ¹¹⁷.

Ὁ μῦθος ὅμως αὐτὸς τοῦ «Φαίδωνα» συγγενεῦει —παρὰ τὶς ὅποιες διαφορῆς— καὶ μὲ τὸ μῦθο τοῦ «Φαίδρου» καὶ μὲ τὸ μῦθο τοῦ σπηλαίου τῆς «Πολιτείας». Στὸ «Φαίδωνα» γίνεται λόγος γιὰ τὴν «ὡς ἀληθῶς γῆν» τὸν «ὡς ἀληθῶς οὐρανὸν» τὸ «ἀληθινὸν φῶς»¹¹⁸. Τὰ

114. *Φαίδων*, 114c.

115. *Φαίδων*, 114de.

116. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *δ.π.*, σελ. 308.

117. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *δ.π.*, σσ. 308-309.

118. *Φαίδων*, 109e.

μυθικὰ ἀνάλογά τους ὑπάρχουν καὶ στὸ «Φαῖδρο» καὶ στὴν «Πολιτεία»: «ὄντως ὄν», «ὄντων οὐσα οὐσία», «εἰλικρινῶς ὄν»¹¹⁹. Ὅλα αὐτὰ ὁμως σὲ τελικὴ ἀνάλυση δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἐνδείξεις γιὰ τὴ σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἰδέα καὶ τὴ θεωρία τῆς¹²⁰.

Στὸν ἀγώνα αὐτὸ νικητρίες βγαίνουν οἱ φιλόσοφοι ψυχές, οἱ ὁποῖες μέσα ἀπὸ τὴν παιδεία καὶ τὴν ἄσκησι κατορθώνουν νὰ «δοῦν» μὲ τὴν ἀνάμνησι διασπώντας τὸ σκοτάδι τῆς λησμονιάς, τὸν τόπο τῆς μακαριότητος, ὅπου ζοῦσαν πρὶν ἀπ' τὴν πτώσι τους καὶ τὴν ἔνωσή τους μὲ τὸ σῶμα. Ἡ καταστρεπτικὴ ἐπίδρασι τοῦ σώματος στὴν ψυχὴ παρουσιάζεται κυρίως στὸ «Φαίδωνα»¹²¹. Ἐνῶ στὸ «Συμπόσιον» φαίνεται ὁ ἔρωτας καὶ ἡ πορεία τῆς ψυχῆς ἐξελικτικὰ πρὸς τὸ αἰώνιο καὶ τὸ θεῖο¹²².

Ὁ Πλάτων ἐκτὸς ἀπ' τοὺς τέσσερις μεγάλους καὶ κυριώτερους «ἐσχατολογικοὺς» μύθους ποὺ προαναφέραμε («Φαῖδρο» - «Πολιτεία» - «Γοργία» - «Φαίδωνα»), ὅπου ἐκθέτει ἀναλυτικὰ τὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν πορεία τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον, κάνει λόγο ἐπίσης γιὰ τὸ ἴδιο θέμα καὶ σὲ ἄλλα ἔργα του¹²³. Τὸ παρουσιάζει ὁμως ὄχι ἀναλυτικὰ, ἀλλὰ περιληπτικὰ καὶ γενικὰ, πάντοτε μέσα στὰ πλαίσια τοῦ κάθε διαλόγου καὶ ἀνάλογα μὲ κεῖνο τὸ ὁποῖο θέλει νὰ τονίσει σὲ κάθε περίπτωσι.

Ἀπὸ τὰ προηγουμένα προκύπτει ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ζῆ τὴ μακαριότητα ἢ τὴν καταδίκην ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο ποὺ θὰ ζήσει στὸν παρόντα κόσμον. Οἱ ψυχές τῶν δικαίων, τῶν ὁσίων, τῶν ἀφοσιωμένων στὴν ὀρθὴ φιλοσοφία, καθὼς καὶ ἐκείνων, ποὺ τηροῦν τὸν θεῖο καὶ ἀνθρώπινο νόμον, διατηρώντας καθαρὴ τὴν ψυχὴ τους, ἀπαλλαγμένη τόσο ἀπ' τὸ σῶμα, ὅσο καὶ ἀπ' ὅτιδήποτε τὸ σωματικόν, πορεύονται στὴ μακαριότητα. Ἀντίθετα οἱ ψυχές τῶν ἀδίκων, τῶν μὴ φιλοσοφούντων ὀρθῶς καὶ ἐκείνων ποὺ παραβιάζουν τοὺς παραπάνω νόμους, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀκάθαρτες λόγω τῆς συναναστροφῆς τους μὲ τὸ σῶμα, μεταβαίνουν καταδικασμένες στὸν Τάρταρον. Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ ἀγωνίζεται νὰ ἐπανέλθει στὴν εὐδαιμονία τοῦ νοητοῦ, ὑπερουράνιου τόπου ἀπ' ὅπου καὶ κατὰγεται.

119. Φαῖδρος, 247c-e· Πολιτεία E, 477a.

120. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, ὁ.π., σελ. 309.

121. Φαίδων, 64-69.

122. Συμπόσιον, 202 κ.έ. Βλ. Θ. Ζήση, ὁ.π., σελ. 63 κ.έ.

123. Ἀπολογία Σωκράτους, 40c-41c· Κρίτων, 54bc· Θεαίπητος, 177a· Μένων, 81bc· Κρατύλος, 397c-398c· Ἐπιστολὴ Ζ', 335a-c· Νόμοι IX, 865de, 872d, 873a, 880e, 881a· X, 903b-905c· XI, 927ab· XII, 959a-c κ.ἄ.

Τελικὰ συνεχεῖς μετεμψυχώσεις καὶ πτώσεις, κυκλικὲς ἐπαναφορές, ἐπισκέψεις καὶ φυγὲς ἀπὸ τὸν Ἄδη συνθέτουν τὴν ἱστορία κάθε ψυχῆς¹²⁴. Ἔτσι ἡ φιλοσοφία γίνεται περισυλλογή, αὐτογνωσία καὶ κάθαρση τῆς κρῆματισμένης ψυχῆς ποὺ νοσταλγεῖ τὴ χαμένη αἰωνιότητα¹²⁵.

(Συνεχίζεται)

124. Ὁ Β. Βιτσαξῆς στὸ βιβλίο του «Πλάτων καὶ Οὐπανισάντ» κάνει ἓνα συγκριτικὸ παραλληλισμὸ ἀνάμεσα στὶς Uranisads, ποὺ κατέχουν μία σημαντικὴ θέση στὸν Ἰνδικὸ πνευματικὸ καὶ φιλοσοφικὸ χῶρο, μὲ τὴν πλατωνικὴ σκέψη ποὺ ἐπίσης κατέχει κεντρικὴ θέση στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ διανόηση (σσ. 24-26). Εἰδικότερα στὸ θέμα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας της, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, σημειώνονται πολλὰ κοινὰ σημεῖα:

- 1) Νοῦς καὶ Ἄτμαν.
- 2) Οἱ ἀλλεπάλληλες στρώσεις τῆς ψυχῆς καὶ οἱ «θῆκες» τοῦ Ἄτμαν.
- 3) Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα.
- 4) Ἡ ἀνάγκη κάθαρσης καὶ αὐτοσυγκέντρωσης τῆς ψυχῆς.
- 5) Ἡ μετενσάρκωση - Samsara.
- 6) Οἱ τρεῖς ιδιότητες ἢ τὰ τρία στοιχεῖα τῆς ψυχῆς. Τόσο ὁ «νοῦς» τῆς ψυχῆς, τὸ ἀνώτερο μέρος της μὲ τὸ ὁποῖο ξεπερνᾷ τὶς αἰσθήσεις καὶ τὴν αἰσθητὴ πραγματικότητα καὶ πλησιάζει τὶς ἀπόλυτες ἀξίες ποὺ βρῖσκονται πέρα ἀπ' αὐτή, ὅσο καὶ ἡ μετενσάρκωση, ἡ κυκλικὴ θεώρηση τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας μᾶς φέρνουν στὸ νοῦ τὴν Ἰνδικὴ σκέψη, ἡ ὁποία ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ ἀνάλογα θέματα. Βλ. Β. Βιτσαξῆ, *Πλάτων καὶ Οὐπανισάντ, Δύο παράλληλοι στοχασμοί*. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», Ἴ. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α.Ε., Ἀθήναι 1977.

125. Βλ. Ν. Ματσούκα, *δ.π.*, σελ. 92.